

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Alžběta Chmelařová

Ukrajinské prezidentské volby 2004,2010, volební geografie

Ukrainian Presidential Election 2004,2010 and Electoral Geography

Praha, 2010

vedoucí práce: PhDr.Emil Voráček, Csc.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím uvedené literatury a informačních zdrojů.

V Praze dne 2.1.2011

Alžběta Chmelařová

Struktura práce

1. Úvod
2. Volební geografie
 - 2.1. Dynamika volebních preferencí
3. Institut prezidenta
 - 3.1. Právní rámec prezidentských voleb
4. Prezidentské volby 2004
 - 4.1. Výsledky voleb 2004
 - 4.2. Profil voličů
5. Volby 2006,2007
6. Prezidentské volby 2010
 - 6.1. Faktory Janukovyčova vítězství
 - 6.2. Politický kontext prezidentských voleb
7. Závěr
8. Seznam použité literatury

Abstrakt:

Práce se snaží zachytit tendence ve vývoji ukrajinské volební geografie a charakterizovat volební chování ukrajinských voličů v období 2004-2010, s důrazem na prezidentské volby 2010. Ukrajinský elektorát je stabilně regionálně rozdělený, toto dělení můžeme pozorovat už od zisku ukrajinské nezávislosti, Oranžová revoluce tento fakt jen prohloubila a zvýraznila. Prezidentské volby 2010, první prezidentské volby po událostech Oranžové revoluce, se odehrály podle stejného vzoru, ale s jiným výsledkem. Práce se proto pokouší objasnit faktory, které vedly k vítězství Viktora Janukovče, poraženého kandidáta a antihrdiny z roku 2004.

Klíčová slova: volební geografie, prezidentské volby, Ukrajina, Julije Tymošenková, Viktor Janukovyč, volební chování, Oranžová revoluce, regionalismus

Abstract:

This work aims to describe tendencies in development of Ukraine's electoral geography and characterize Ukrainian voters' behaviour during 2004-2010, with focus on presidential elections 2010. Electorate in Ukraine is regionally divided and this division proved its stability in time, which can be observed in Ukrainian elections since gaining independence. Orange revolution only deepened the division and made regionalism more evident. Presidential elections 2010, first presidential elections after Orange revolution, followed the structure of divided country between west and east and "their" candidates as well. Support of "Orange camp" is decreasing, Viktor Yanukovich, looser from 2004 and antihero came back. The paper provides the reader with explanation of these processes and factors that lead to Mr. Yanukovich's victory.

Key words: electoral geography, presidential elections, Ukraine, Yulya Tymoshenko, Viktor Yanukovich, electoral behaviour, Orange revolution, regionalism

1. ÚVOD

Ukrajina se v roce 2004, v souvislosti s Oranžovou revolucí, vrátila na mentální mapu světa. Začalo se o ní psát v médiích a lidé nejen v Evropě si začali ukrajinského dění více všímat. Po obrovské vlně euforie se Ukrajina zmítala v řadě politických krizí, jejichž hlavní charakteristikou jsou domácí spory mezi prezidentem, premiérem a parlamentem, které měly dopad i na zahraniční politiku a pověst země. Nejhorší turbulence země zažívá při volebních kampaních, kdy jsou rozdmýchávána citlivá společenská témata, která znovu zbytečně rozdělují zemi. Ukrajinu navíc velmi silně postihla i světová ekonomická a finanční krize. V roce 2004 byly prezidentské volby tématem číslo jedna všech rozhovorů, i v roce 2010 jich byly plné noviny, občané je ale neprožívali stejně. Jejich zájem o politiku značně ochladl. Volby proběhly v relativním klidu a Ukrajina si zvolila nového prezidenta. Ale stejně jako v roce 2004 a i v letech předchozích, se Ukrajina rozdělila. Cílem této práce není vysvětlit faktory, které k tomuto štěpení země vedou, i když bez jejich nastínění bychom nezískali komplexní pohled na tuto problematiku, ale analyzovat dynamiku regionální struktury, postihnout politické orientace a volební priority ukrajinských voličů. Jako časový rámeček jsem si zvolila období 2004-2010.

Geografický faktor hrál a hraje na Ukrajině zásadní roli, stejně jako je tomu v jiných zemích. Prostředí, které nás obklopuje, nás přirozeně ovlivňuje, přesto se mi ukrajinský případ jeví být specifickým. Vliv geografického faktoru na volební chování se zdá být, v porovnání s ostatními zeměmi regionu, velmi silný. Sám o sobě samozřejmě nedokáže ozřejmit příčiny volebního chování a otázkou zůstává, nakolik je posílen politickými manipulacemi, které mají jediný cíl - mobilizovat elektorát.

Těžištěm této práce, jak už jsem zmínila, bude zkoumání volební podpory prezidentských kandidátů a politických stran v období 2004-2010. Výsledky pro lepší názornost doložím na mapách. Srovnáním výsledků všech čtyř, prezidentských (2004), parlamentních (2006), předčasných parlamentních (2007) a prezidentských voleb (2010), se pokusím vystopovat tendenci ve vývoji preferencí ukrajinského elektorátu. Jsem si vědoma rozdílů mezi parlamentními a prezidentskými volbami, nicméně ukrajinská politická scéna je natolik personalizovaná, že voličské priority nebudou příliš odlišné. V případě prezidentských voleb by mohl nastat teoretický

problém s druhým kolem, kdy volič má na výběr pouze ze dvou kandidátů. Ti ale vždy zatím reprezentovali úplně odlišné skupiny a jen tak v podstatě zjednodušují a zvýrazňují štěpení ukrajinské společnosti. Srovnání přiblížím na volebních výsledcích jednotlivých oblastí.

Stručně se budu věnovat i regionalizaci Ukrajiny a nemohu vynechat institut prezidenta. Detailněji se zaměřím na prezidentské volby a zásadním výstupem by mělo být postihnutí faktorů, které vedly k vítězství Viktora Janukovyče. Záměrem je objasnit, proč volby skončily tímto výsledkem. Na začátku ještě představím předmět volební geografie.

Regionální rozdíly se jasně projevují ve volebním chování a volby jsou jeho nejlepším indikátorem. Ukrajínští občané mohli vyjádřit svůj názor při referendu o nezávislosti 1991, v prezidentských volbách 1991,1994,1999,2004 a 2010 a parlamentních 1994, 1998, 2002, 2006 a 2007. Ve všech případech lze jednoznačně vysledovat dělení elektorátu podle regionů zhruba rozděleného břehy Dněpru. Výsledky referenda o nezávislosti nejsou tak prokazatelné, to ale z důvodu jeho specifčnosti. Stabilita v čase byla během dvaceti let nezávislosti prokázána, regionalizace je fenoménem, který ani s postupem času zatím neztrácí na síle.

Regionalizace je nedílnou součástí ukrajinské politické reality, a přestože ve světě není ojedinělým případem, má svá specifika. Už samo geografické umístění Ukrajiny, v podstatě na pomezí Evropy a Asie, je nezanedbatelné. Navíc je Ukrajina tranzitní zemí a tedy i zónou, kde se střetávají geopolitické zájmy Ruska a Západu (prim zde hrají Spojené státy americké, následovány Evropskou Unií). Tato animozita se zřetelně projevila například v prezidentských volbách roku 2004 snahou ovlivnit volební kampaň. Aktivitu v této oblasti začíná projevovat i Turecko. K tomu připočteme obrovskou rozlohu země a počet obyvatel, rozdílný ekonomický rozvoj regionů, složitá a hlavně nejednotná historie země. Kulturní, náboženské, etnické, ekonomické a sociální zvyky jsou hluboce zakořeněny. Ukrajina je zemí skládající se z území spojených jak s rakousko-uherskou a polskou (parlamentní, demokratickou), tak i s ruskou (autoritářskou, samoděržaví) politickou tradicí. Oblasti ovlivněné první tradicí jsou daleko více integrovány do politické Evropy, ty druhé přivykl tzv. silné ruce. Ukrajina v současné podobě je v podstatě historicky novým státem, který ještě musí vygenerovat vlastní politickou kulturu. Tyto složité základy se odrazily

ve specifickém politickém a státním systému, která se od počátku 90. let dvacátého století na Ukrajině vyvíjí.

Mýtus dvou Ukrajín, západní a východní je atraktivní pro média a přešel proto do obecného povědomí. Patriotický a tradičně ukrajinský západ versus průmyslový a proruský východ. Souboj národního romantismu s pragmatismem. Když se ale na problematiku podíváme trochu blíže, zjistíme, že homogenní celky jako západ a východ Ukrajiny neexistují. Přesto jsou tyto obrazy aktivně využívány v politickém boji, politické strany jsou regionálně ukotveny a místo realizovatelných politických programů nabízejí symboly, stereotypy a mýty, které jim slouží k mobilizaci elektorátu. Vzniká situace, kdy regiony mezi sebou konkurují a nespolupracují.

Za typického představitele západu je považována Haličina. Tady voliči opravdu ve své drtivé většině podporují pravici, národně orientované strany a jsou proevropsky naladěni, nicméně Haličinu tvoří jen tři oblasti (Lvivská, Ternopilská a Ivano-Frankivská) a součástí západního regionu je například také Zakarpatí, které hlasuje velmi odlišně. Jedním z důvodů je kulturní odlišnost Rusínů, kteří podporují ideu decentralizace státní moci (tu má ve svém programu Strana regionů), ale v poslední době i vliv Viktora Balohy, bývalého kancléře prezidenta Juščenka a předsedy strany "Jedynyj centr" (JC). Poté, co před prezidentskými volbami opustil svůj post kancléře, podpořil v regionu Viktora Janukovyče a ten na Zakarpatí získal nové hlasy. Ve volbách do oblastní rady dokonce strana získala 42,6% (46 mandátů ze 108).¹

Zakarpatí se vždy od západní Ukrajiny odlišovalo. Dříve bylo baštou socialistické strany, která v oblasti v parlamentních volbách 1998, tedy v době, kdy na ukrajinské politické scéně dominoval RUCH a komunistická strana, nabrala přes 31%. RUCH i komunisté se museli spokojit s 7,2%, respektive s 6,7%.

I v roce 2004 to měl Viktor Juščenko v této oblasti těžké, sice tu Viktora Janukovyče porazil, ale v prvním kole nezískal ani polovinu hlasů (srovnej s ostatními západními oblastmi) a v opakovaném druhém kole získal 67,4%, což je nejhorší výsledek na západní Ukrajině. Vliv Balohy je viditelný zejména na výsledku parlamentních voleb 2007, kdy jediné v Zakarpatí (z celé Ukrajiny) proprezidentská Naše Ukrajina-Národní sebeobrana vyhrála (31,11%). V té době byl Baloha kancléřem prezidenta Ukrajiny.

¹ Закарпаття и «Единый центр», <http://www.analitik.org.ua/current-comment/int/4cf60b6fce736/>, 7.12.2010

Na Zakarpatí nemá úspěch komunistická ani nacionalistická ideologie, stejně jako rusínské ani maďarské hnutí. Daleko úspěšnější jsou proto centristické, pragmatické, proevropské strany. Kamikato Macuzata, japonský politolog, který se dlouhodobě věnuje Zakarpatí, tamní mentalitu popsal jako "místní internacionalismus", protože pro obyvatele Zakarpatí příslušnost k regionu hraje rozhodující roli, "cizinci" mohou v oblasti uspět pouze s podporou místních elit. A největším vlivem v současné době disponuje Viktor Baloha.² Mezi západní oblasti se řadí Volyňská, Riveňská, Lvivská, Ivano-Frankivská, Ternopilská, Chmelnická, Zakarpatská a Černivecká oblast.

Typickým představitelem jihovýchodu je Donbas (Doněcká a Luhanská oblast). Do roku 2002 zde byla celkem silná levice, podpora komunistů se pohybovala na úrovni 30- 40%. V roce 2002, potom co se do politiky aktivně zapojily podnikatelské skupiny, východ podpořil proprezidentský blok "Za jedynu Ukrajinu" se spíše středovým programem. V roce 2004 levice definitivně ztratila své pozice, Viktora Janukovyče tu v prvním kole podpořilo více než 80% a v opakovaném druhém více než 90% voličů. Janukovyč je také bývalým "gubernátorem" Doněcké oblasti a svou roli jistě sehrál i tzv. sousedský faktor. I přes vysoký počet Ukrajinců neměla nikdy na jihovýchodní Ukrajině ukrajinská identita hluboké kořeny. Západoukrajinské chápání patriotismu, který klade důraz na jazyk, je nepřijatelné. Rusko je považováno za strategického partnera a možnost členství v NATO je kategoricky odmítána. K východním oblastem patří Charkivská, Doněcká a Luhanská oblast, k jižním Dnipropetrovská, Oděská, Mikolajivská, Chersonská a Zaporožská oblast.

Centrální oblasti jsou označovány za levicové, ale ne za komunistické (Nahorna 2008). Dlouhodobě podporovaly socialistickou stranu Oleksandra Moroze. Například v Poltavské oblasti v roce 1998 a 2002 získala jeho strana více než 20%. Situace se ale změnila v roce 2004, kdy centrální oblasti, tím, že se přiklonily na jeho stranu, rozhodly o vítězství Viktora Juščenka a vymezily se tak vůči východu a jihu země. V parlamentních volbách obyvatelé centra podpořili z větší části Julii Tymošenkovou. Centrální oblasti s jistými obavami podpořily vstup Ukrajiny do Světové obchodní organizace (WTO), NATO a EU. Centrální Ukrajinu tvoří

² Томаш Деяк: Прогноз развития политической ситуации на Закарпатье после местных выборов, <http://www.vspravda.info/polityka/4167>

Žytomyrská, Vynitská, Kirovohradská, Čerkaská, Poltavská, Sumská, Černivská, Kyjevská oblast a hlavní město Kyjev.

Zvláštní vnímání si zaslouhuje Autonomní republika Krym jako multietnický region s konfliktním potenciálem. Rusové tu totiž, jako v jediném ukrajinském regionu, tvoří nadpoloviční většinu obyvatel, v zásadě nejsou stále smířeni s nezávislostí Ukrajiny, můžeme tu vysledovat nejsilnější separatistické tendence. Krym je také posledním územím, které bylo k Ukrajině připojeno, a to až v roce 1954. Konkurence mezi ruským, krymsko-tatarským a ukrajinským etnikem, z nichž každé nabízí jiný pohled na budoucnost Krymu, představuje specifickou mozaiku, která v rámci jihovýchodního regionu generuje odlišné volební výsledky.

Pro lepší orientaci přikládám mapu.

Mapa č.1: Administrativní uspořádání Ukrajiny

http://www.ukrainianweb.com/map_ukraine.htm

Specifika ukrajinských regionálních identit formovala a formuje několik faktorů. Příroda a přírodní zdroje, klima, geopolitické vlivy, migrace, sociální stratifikace, politické zájmy místních elit. Velmi důležitá jsou také specifické životní návyky. Urbanizovaný východ a agrární západ a z toho vyplývající způsob života.

Ukrajina ve svých současných hranicích a bez cizí nadvlády, existuje zhruba dvacet let. Tento konglomerát nesourodých, spolu nesžitých a velmi odlišných oblastí se daří držet pohromadě. Politická reprezentace ale nebyla dosud schopná nabídnout občanům projekt silné, sjednocující a přitažlivé národní identity, výsledkem je pouze poněkud umělý konstrukt, ke kterému většina obyvatel necítí emocionální vazbu. Každý ale potřebuje někam patřit, vymezit se vůči svému okolí, a proto Ukrajinci tíhnou k regionům. Ty pak v podstatě fungují jako státy ve státě (Poberezny 2006). Federalistické tendence lidé chápou spíše negativně, v západních regionech se tato myšlenka těší jen čtyřprocentní podpoře, na východě se s ní ztotožňuje asi jedenáct procent a na jihu šestnáct (Kuzio 1998). Západní Ukrajina si je dobře vědoma své ekonomické závislosti na východní, průmyslové, části. Východ si je zase vědom svého postavení, které by potenciálním připojením se k Ruské federaci záhy ztratil. Určité separatistické tendence lze sice pozorovat na Krymu, ale souhlasím s Tarasem Kuzio, když říká, že podpora federalismu a separatismu byla na Ukrajině vždy nadsazována a zveličována (Kuzio 1998). Regionalismus totiž není plíživým separatismem, ale jedná se o subpolitické kulturní okruhy. Kuzio považuje separatismus na Ukrajině za mýtus. Ukrajinu rozdělují zejména jazyk a vztahy s Ruskem. Odlišnosti mentalit lze demonstrovat na různém chápání základních pojmů jako "ukrajinskost", "patriotismus". Haličina považuje za hlavní znak ukrajinského patriotismu ukrajinský jazyk, což automaticky ruskojazyčné Ukrajince staví do pozice „nepatriotů“, neopravdových Ukrajinců. Taková definice je samozřejmě na východě a jihu nepřijatelná, základním kritériem patriotismu tu vystupuje ne jazyky, ale reálné skutky cílené na všeobecný rozvoj (Nahorna 2008). Jazyk se stal objektem politického a sociálního inženýrství, který využívají politické síly ke zvýšení své podpory a mobilizaci svého elektorátu. Jazyková politika je na Ukrajině citlivou záležitostí, protože ukrajinština byla po dlouhou dobu utlačována právě z ruské strany a existuje proto oprávněná potřeba jejího zajištění.

Ukrajinská regionalizace je nedílně spjata s jazykem a etnikem, jazyková hranice ale tu etnickou přesně nekopíruje, neexistuje etnická závislost mezi ukrajinským/ruským jazykem a ukrajinským/ruským etnikem. Okolo 82% ukrajinskojazyčných Ukrajinců

nepodporuje nadání ruštině statutu druhého oficiálního jazyka. Na Ukrajině žije přibližně 62% monoetnických Ukrajinců, 23% biletických Ukrajinců, 10% monoetnických Rusů a 5% představitelů jiných národností. Přirozeně oblasti s větším podílem ruskojazyčného obyvatelstva podporují myšlenku druhého oficiálního jazyka. Počet ukrajinskojazyčných se od západu k východu citelně zmenšuje (z 86,87% na 4,21%), stejně jako počet ruskojazyčných roste (z 2,7% na 78%), (Nahorna 2008). Geograficky lze skupiny rozložit zhruba takto. Západ s malou ruskou menšinou, kde převážně žijí Ukrajinci a kde vládne ukrajinština, centrální oblasti, zahrnující i Kyjev s velkou většinou Ukrajinců, ale jazykově smíšených, často užívajících suržik (mix ukrajinštiny a ruštiny). Jih Ukrajiny je nutné rozdělit na oblasti s ukrajinskou etnickou většinou mluvících převážně rusky a Krym s ruskou většinou. Na východě země jsou etnika zhruba stejně početně zastoupena, většina z nich dává přednost ruskému jazyku (Jakymenko 2007).

Jazyková otázka ale není pro většinu občanů životní prioritou, daleko více je zajímaví jiná témata, jako jejich ekonomická situace, kvalita zdravotnictví nebo školství, sociální zabezpečení atp. Z nedávného výzkumu, který provedla "Vseukrajinská sociologická služba" (březen 2008) ve všech oblastech Ukrajiny, vyplývá, že 70% respondentů nejvíce trápil růst cen, 46,1% malá mzda a důchod, 20,6% růst nezaměstnanosti, 33,7% politická nestabilita, kvalita lékařských služeb (36,1%), korupce (22,3%)³. Otázky zahraniční politiky se ocitly daleko vzadu. Vztahy s Ruskem trápilo 16,7% dotázaných, status ruského jazyka 13%, jednota západní a východní Ukrajiny 7,5% a vstup Ukrajiny do NATO a EU 14,5% dotázaných. Jazyk je totiž ideálním politickým nástrojem k ideologickému soupeření, když chybí opravdový program. Problém ukrajinské politiky spočívá v časté apelaci ne na obyvatele Ukrajiny, ale na příslušníky určitého etnika (Lukač 2010).

Politické chování se liší region od regionu, zjednodušeně jde opravdu o souboj Východu a Západu, polarizaci lze jednoznačně vyčíst ze soupeření pravice a levice. V ukrajinském politickém myšlení nejde ani tak o ekonomické zaměření jako o státní uspořádání, o ideologický konflikt mezi unitaristy a regionalisty (těmi, kteří chtějí posílit pravomoci regionů, většinou však nejde o federalisty). Středové strany,

³ Всеукраїнська соціологічна служба: Ставлення населення України до актуальних соціально-політичних проблем розвитку країни, <http://www.soc.com.ua/index.php>, 2.12.2010

kteřé by mohly přispět k prosazení konsensu, zatím svoji pozici nedokážou obhájit, nedokáží využít svého potenciálu a voličskou podporou nikde nevynikají. Voliči v žádném regionu nebudou samozřejmě jednomyslně podporovat určitého kandidáta nebo politickou stranu, přesto se v závislosti na historii, tradici a vztahu k regionu na daném území vygeneruje jasná podpora a tím se region vyznačí a vymezi vůči ostatním.

Práce je založena na databázi volebních výsledků vycházejících z výkazů Ústřední volební komise Ukrajiny,⁴ analýzách Akademi věd Ukrajiny⁵ nebo Centra Razumkova.⁶ Na Ukrajině se monitoringem regionalizace a volebních nálad zabývají ukrajinští politologové a sociologové jako Valerij Chmelko, Kyril Čerkašin, A.Litvina, O.Mychajlovyč, M. Miščenko, O. Petrov, L.Nahorna a další. K popisu historických událostí využívám knihu Historie Ukrajiny A.V.Voroňanského (2005) a M.A. Dmytrenka Ukrajinský politický systém (2008). Odborníky na Ukrajinu ze západní Evropy a Spojených států jsou James Sherr, Taras Kuzio nebo také Nathaniel Copsey.

⁴ <http://www.cvk.gov.ua>

⁵ <http://www.nas.gov.ua>

⁶ www.iceps.org.ua

2.VOLEBNÍ GEOGRAFIE

S postupným zaváděním všeobecného volebního práva rostlo i poznávání zákonitostí voleb. Vědci, kteří se studiem těchto jevů zabývali, si také nemohli nevšimnout prostorové diferenciaci volebních výsledků a první pokusy analyzovat její příčiny najdeme na počátku dvacátého století ve Francii (práce “Tableau Politique de la France de l’Ouest” A. Sigfrieda, 1913). Pomocí srovnání prostorových charakteristik a rozdílů ve dané sféře (podnebí, sociální struktura, ekonomika...) s výsledky voleb chtěl najít souvislosti a zákonitosti, pomocí kterých by mohl vysvětlit volební výsledky. Dostalo se mu ale i kritiky za to, že se příliš soustředil jen na vybranou lokalitu, aniž by zohlednil vliv vnějších faktorů (Pink 2007).

Od té doby se volební geografie dostala do hledáčku zájmu jak geografů, tak sociologů a politologů. Největší rozvoj zaznamenala v 70. a 80. letech dvacátého století ve Spojených státech amerických. Nositeli tohoto trendu jsou zejména Ron.J.Johnston, Peter J. Taylor, F.M. Shelley. Nejčastěji uváděnými a citovanými zdroji jsou díla jako P. J. Taylor – R. J. Johnston (1979): *Geography of Elections*, J. C. Archer – F. M. Shelley (1986): *American Electoral Mosaics*, M. Pacione (1985): *Progress in Human Geography*, R. J. Johnston -F. M. Shelley – P. J. Taylor (1990): *Development in Electoral Geography* (Kostelecký 1992). Za nejvýraznější české autory jsou považováni Tomáš Kostelecký, Petr Jehlička a Michal Pink.

Podle R.J.Johnstona (*The Dictionary of Human Geography*,1981) je cílem geografie voleb “*studium geografických aspektů organizace, provedení a výsledků voleb*”.

Předmětem zájmu jsou tak jednoznačně zákonitosti prostorové diferenciaci politických aktivit, politické útvary a formace jako například politické regiony, tradičně je jím i stát (Kostelecký 1992). Podle oblasti našeho zájmu se můžeme například zabývat studiem prostorové organizace politického života společnosti, rozložením politické podpory obyvatelstva, vlivem politické činnosti na geografickou organizaci společnosti a její vývoj nebo naopak vlivem geografických faktorů na působení politických sil (Kostelecký 1992). Jak je vidět, volební geografie se pokouší podrobit studiu a zodpovědět obrovské množství otázek. Za základní tezi lze považovat tvrzení, že „*odlišnost volebních výsledků v různých územních celcích*”

*(volebních obvodech, ale i v různých státech) není náhodná, ale závisí na mnoha faktorech, které obecně považujeme za vlastnosti (atributy) konkrétního volebního obvodu či jiného plošného celku.*⁷ Ty můžeme dělit na vnitřní a vnější.⁸ Otakar Čerba konkrétní stav volebního obvodu, například jeho ekonomickou situaci nebo obecně jeho naladění, definuje jako atributy vnitřní. Kdežto vnější vycházejí z obecné geografické situace daného teritoria a jedná se zejména o celkový ekonomický, politický a kulturní stav země, o klimatické podmínky atp. Samozřejmě, že to nejsou jen tyto faktory, které chování daného volebního regionu ovlivňují. Nezanedbatelnou roli sehrává například osoba kandidáta, respektive jeho oblíbenost, kvalita předvolební kampaně, ale třeba i vliv blízkého okolí na názorovou orientaci voliče (Taylor – Johnston 1979).

K volební geografii lze přistupovat různě. Mapováním územní diferenciací volebních výsledků jednotlivých politických stran jednoduše zjistíme míru její podpory v jednotlivých oblastech a na základě tohoto zkoumání pak můžeme vytvořit jejich určitou charakteristiku spojenou s politickými názory obyvatel. Politické strany takových analýz využívají a podle jejich závěrů pak rozhodují o stylu a síle volební kampaně v daném regionu nebo o nasazení toho nebo onoho volebního lídra.

A vymezit také můžeme „*prostory politické stability*“, tzn. místa, kde jsou volební výkyvy v čase minimální (Kostelecký 1992).

Volební geografie hraje také obrovskou roli při vymezení volebních obvodů, zejména co se týče většinových volebních systémů. Jejich manipulací lze několikanásobně navýšit zisky politických stran a je možné toho dosáhnout hned několika způsoby. Právě ve volebních obvodech je vůle voličů „přepočtena“ a následně vyjádřena složením zastupitelských sborů. Stejně tak důležité jak hlasujeme, je proto i to, kde hlasujeme. „*Prostorové vymezení volebních obvodů může ve své podstatě diskriminovat určité voliče nebo politické strany.*“⁹ Toho lze dosáhnout buďto zmenšováním hodnoty hlasů v některých obvodech nebo zmenšováním hodnoty hlasů odevzdaných některým politickým stranám. V ideálním případě by volební obvody měly mít stejný počet obyvatel, respektive ještě lépe

⁷Otakar Čerba, přednáška KMA/DBG2, http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/Geografie_voleb.pdf

⁸ tamtéž

⁹ Volební strategie a její charakteristika, <http://policy.euweb.cz/view.php?id=49>, autor neuveden, 2.12.2010

voličů. Nerovnoměrnost v tomto měřítku (malapportionment) má vliv na volební výsledky a ve svůj prospěch ji strana může využít úmyslně chybným vymezením obvodů nebo jednodušeji odmítáním jakýchkoli změn ve struktuře volebních obvodů. Vědomá manipulace při tvorbě volebních obvodů je známa pod termínem gerrymandering. Cílem je koncentrovat voliče konkurenčních stran do co nejmenšího počtu volebních obvodů. Vládní strana tam sice utrží drtivou porážku, nicméně po celé zemi bude mít výhodněji rozdělený elektorát a získá tak většinu mandátů (Kostelecký 1992).

Michal Pink ve své práci (Pink 2007) rozlišuje dva základní přístupy, kompozitivní a kontextuální přístupem. Kompozitivní přístup předpokládá, že příslušnost k určité společenské skupině vede k podobnému chování a smýšlení, k vytvoření podobného žebříčku hodnot. Předmětem studia je potom zejména strukturální složení daného území, regionalizace by pak vlastně byla jen náhodným odrazem složení společnosti. V takovém případě hledáme asociace mezi územní diferenciací volebních výsledků a jinými charakteristikami obyvatel získanými například z cenzu nebo podobných zdrojů. Takový přístup ale předpokládá uniformitu určitých skupin obyvatel, předpokládá, že lidé s podobnými charakteristikami se také podobně rozhodují. Výsledky podobných analýz mohou být často chybně a nepřesně interpretovány. Informace z nich získané jsou proto zkreslené nebo zcela neodpovídající realitě.

I přes veškeré výhrady nám výstupy z těchto zkoumání pomohou při utváření představy o daném regionu a o souvislostech mezi výsledky voleb a geografickými charakteristikami obyvatelstva.¹⁰ Problém je, že lidé s podobnou charakteristikou, ale žijící v jiném regionu nám mohou dát úplně jinou odpověď (Kostelecký 1992). Právě kontextuální přístup se snaží této chybě vyhnout, vychází z důležitosti prostředí, ve kterém jedinec žije. Tzn. že lidé, kteří přestože patří do stejné sociální skupiny, ale žijí v jiných regionech, jsou natolik ovlivněni prostředím a regionálními specifiky, že svým chováním si nebudou třídň, ale regionálně podobní. Jejich hodnoty se utvářejí společně s konkrétními historickými událostmi „prostředí“, jež ovlivňuje chování voličů.

Existuje ještě historický přístup, v jeho rámci mohou být použity v podstatě všechny metody, které se dají do souvislosti s historickou zkušeností a tradicemi sledovaného

¹⁰Volební strategie a její charakteristika, <http://policy.euweb.cz/view.php?id=49>, autor neuveden, 2.12.2010

území, a jak se tyto promítají do politického chování obyvatel. Dostáváme tak zajímavé informace zejména o motivaci volebního rozhodování jedince, které jsou primárně ovlivněné prostředím v němž žije. Historický přístup, jak ho ve své disertační práci popisuje Tomáš Kostecký, se věnuje hlavně sledování volebních preferencí obyvatel v čase a pokouší se nalézt příčiny politické orientace v minulosti. Lze totiž vystopovat jistou (lokální, regionální) historickou kontinuitu v podpoře vyjadřované politickým stranám a to zvláště díky socializaci mládeže, která často přebírá politické názory svých rodičů. Pokud je podpora strany v daném teritoriu vysoká, je pravděpodobné, že i vysokou zůstane, neboť strana se stane součástí místní komunity a působí tak ve svém přirozeném prostředí. Znáмым volebním geografem, který využívá historického přístupu, je Tomáš Zarycký, který zkoumal volební chování v zemích střední Evropy.

P.J.Taylor a R.J.Johnston (1979) dělí volební geografii do několika oborů. Prostorovou diferenciaci volebních výsledků a faktory, které tuto diferenciaci ovlivňují, označují jako „*Geography of voting*“. „*Geographical influences of votes*“ je druhým oborem, který se zabývá vlivem geografických faktorů na volby a hlasování. A nakonec „*Geography of representation*“ neboli „*Geography of power*“ zkoumá význam prostorové diferenciaci volebních výsledků a systémů pro vytváření zastupitelských orgánů. Ve své práci také popsali čtyři efekty, které ovlivňují volební chování. Prvním z nich je tzv. „*sousedský efekt*“ (*Friends and Neighbours Effect*), který staví na tezi, že kandidát ve svém rodišti, bydlišti nebo bývalém působišti získá více hlasů než jinde a než by se dalo podle jiných kritérií předpokládat. Jednoznačně pozitivní ale tento efekt není. V případě sporů nebo jiných příčin neoblíbenosti kandidáta nemůžeme předpokládat, že mu místní dají hlas. Síla tohoto efektu se násobí ve většinovém volebním systému. „*Kandidát je vnímán jako jednotlivec a nejen jako anonymní součást politické strany.*“¹¹

„*Efekt nákazy*“ (*Contagion Effect, Neighbourhood Effect*). Lidé jsou, ať už vědomě nebo nevědomě, ovlivňováni svým okolím a to i v politických preferencích. Vytváří se tak určité politické klima, kterému je těžké se vyhnout.

„*Efekt kampaně*“ (*Campaign Effect*) má význam spíše v zemích, které používají většinový volební systém. Orientace na určité teritorium a na něj šitá volební kampaň

¹¹Otakar Čerba, přednáška KMA/DBG2,
http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/Geografie_voleb.pdf, 2.12.2010

lokálního charakteru často přináší úspěch. Výhodu mají velké, dostatečně financované, strany, které svou kampaň vedou profesionálně.

„*Hlasování o sporném bodu*“ (*Issue voting*). Významný tehdy, když jedno téma hýbe celou společností, nebo naopak v případě specifického regionálního problému. Názor kandidáta na něj je pro voliče pak tím nejdůležitějším kritériem. V takových podmínkách získávají šanci na úspěch i malé, často extrémistické nebo regionální, strany, jejichž volební program je postaven právě na jednom tématu.

Já se v práci zaměřím na zkoumání volebních výsledků, jejich prostorovou diferenciaci a na faktory, které k nim vedou.

2.1. DYNAMIKA VOLEBNÍCH PREFERENCÍ

Během prvního desetiletí nezávislé Ukrajiny se vytvořily dva hlavní a stabilní póly, odděleny jak teritoriálně, tak ideologicky. V průběhu doby reprezentovány množstvím stran a hnutí, které se kolem těchto pólů shlukovaly. Nejsilnějšími z nich byla na jedné straně Komunistická strana Ukrajiny, reprezentanti starého režimu, jejichž podpora se formovala zejména na východě a jihu Ukrajiny, na straně druhé Národní RUCH (hnutí) Ukrajiny, který byl hlavně na počátku devadesátých let podporován západními oblastmi, definoval se jako národně-demokratická strana a vystupoval za integraci Ukrajiny do evropských a transatlantických struktur.

Poprvé se polarizace výrazněji projevila v druhém kole prezidentských voleb roku 1994. Ukrajina se rozdělila na dva tábory. Ve všech dvanácti západních oblastech, zahrnut je i Kyjev, získal většinu hlasů (2,9krát více hlasů než jeho protikandidát, 71% x 26%), Leonid Kravčuk, naopak na východě a na Krymu bodoval Leonid Kučma (2,8krát více hlasů, 73% x 26%). V té době byla západní část „menší“ a voliči z těchto oblastí tvořili 43% ukrajinského elektorátu. Také proto v těchto volbách vyhrál východ a jeho kandidát Leonid Kučma. (Duleba 2000).

Poté se situace trochu změnila, a to ve prospěch západu. Na jejich stranu přešly Černivská, Sumská, Poltavská a Kirovohradská oblast a západ díky tomu zvětšil svůj podíl v rámci ukrajinského elektorátu na něco kolem 52% (Voroňanskij 2005). Dnes se větší podpora opět přiklonila k východu.

Ukrajinská politická scéna na počátku jednadvacátého století doznala jistých změn. Definitivně se rozštěpilo ukrajinské hnutí RUCH, složitá ekonomická situace a celkové zklamání z vývoje na Ukrajině vedlo voliče k poptávce po nových tvářích (Voroňanskij 2005). Ty sice vycházely ze starých struktur, nicméně dokázaly přesvědčit a etablovat se. Ve středu na západě země se jednalo o Blok Julie Tymošenkové (BJUT) a Naší Ukrajinu (tyto strany převzaly elektorát RUCHU), na východě a jihu přejal roli lídra, komunistická strana totiž začala silně ztrácet, proprezidentský volební blok „Za jedynu Ukrajinu“. Ten pak v prezidentských volbách roku 2004 podpořil Janukovyče a v parlamentních volbách v březnu roku 2006 kandidovala samostatně, jako nejsilnější subjekt tohoto bloku, Strana regionů (Voroňanskij 2005).

Základní konfliktní linie stále probíhá mezi oranžovými (strůjci revoluce, Blok Julije Tymošenkové, Naše Ukrajina-Národní Sebeobrana) a antioranžovými (Strana regionů, Komunistická strana Ukrajiny). Diametrálně odlišné etnicko-kulturní, geopolitické a historické priority regionů nejsou kompatibilní, tyto dva politické koncepty je proto možné charakterizovat jako „prozápadní“ a „euroasijský“. V analyzovaném období se podpora hlavních táborů, politických stran, měnila následujícím způsobem. Počet hlasů u hlavních konkurentů byl přibližně stejný, s malým náskokem převažovali oranžoví. Jejich konkurenti ale postupem času dokázali rozdíl zmenšit, ve volbách v roce 2007 už šlo jen o 1,4%.

Mezi lety 2006 a 2007 byl premiérem Ukrajiny Viktor Janukovyč. Jeho vládou ale byli rozladěni i někteří voliči na východě a BJUT díky tomu dokázal oslovit i tyto regiony. Necítil na tradiční bašty jako Luhansk a Dnipropetrovsk nebo Krym (i když i v těchto oblastech strana lehce posílila) a masivní kampaní, která se soustředila ne na jazykovou otázku nebo zahraniční politiku, ale na socioekonomická témata, dosáhla, ve srovnání s minulým rokem, o poznání lepších výsledků. Což znovu potvrzuje fakt, že voliče tato témata zajímají daleko více, než jazyk a etnikum.

V době prezidentských voleb vládl BJUT a podpora se přelila k "Regionálům". A Janukovyč dokázal proniknout hlouběji do centra země a získat tak rozhodující hlasy. Voliči centrálních regionů jsou nejapatičtější a nejméně politicky vyhranění,

jejich hlasy jsou ale zásadní. Valerij Chmelko z Kyjevského mezinárodního institutu sociologie to dokládá jasnými čísly. V osmi nejzápadnějších oblastech země (žije zde 22% voličů) je podpora oranžových 8x větší než podpora Strany regionů, na východě (také zde žije 22% voličů) je situace přesně opačná, 8x větší podporu má Janukovyč. Rozhodovat bude proto i volební účast, zmobilizovat veškerý možný elektorát je nutnou podmínkou (Chmelko 2005).

Ale příčin snížení popularity oranžových je více. Už od počátku se sociální základna hnutí koncentrovala jen na části území, na západě a ve středu země. Podpora tak byla územně limitována. V roce 2004 toto hnutí sjednotilo hodně různorodé skupiny a politické síly nespokojené se starým režimem. Nabízí se paralela s Občanským fórem nebo i Národním hnutím Ukrajiny (RUCH) z počátku 90.let minulého století. Obě hnutí se po jisté konsolidaci poměrů rozpadla, část z nich přešla do opozice. Voliče znechutily i spory v řadách oranžového tábora, nesplněné sliby a nedostatečný nebo žádný růst životní úrovně. Volby roku 2007 (předčasné parlamentní) se nesly ve znamení radikalizace elektorátu, takzvané třetí síly získaly ještě méně než v minulých letech. Největší změny z teritoriálního hlediska zaznamenaly středovýchodní oblasti (Chersonská a Žitomyrská), kterými se táhne pomyslná volební hranice mezi regiony. Podpora oranžových zde upadla. Změny tak nesly „kontrarevoluční“ charakter. Rostla popularita antioranžových sil, snižovala se volební účast, rostl podíl hlasujících „proti všem“.

3. INSTITUT PREZIDENTA

Na Ukrajině dnes existuje neobyčejně silný, ve srovnání s ostatními zeměmi bývalého SSSR, parlament, z druhé ale i neobyčejně silný, ve srovnání s východoevropskými a středoevropskými zeměmi, prezident. Důsledkem této konfigurace je příliš slabá vláda a neustálé krize ve vztazích v rámci mocenského trojúhelníku „prezident-vláda-Nejvyšší rada“. Podobný systém je špatně vyvážený a ukrajinské politické krize nesou systémový charakter. Vláda je zbavena možnosti vykonávat samostatný politický a ekonomický kurz. Její politika je obětí neustálého politického obchodu mezi prezidentem a parlamentními skupinami.

Geneze prezidentství probíhala současně s ukrajinskou transformací. Institut, stejně jako ústava, jen reagovali na změny, často se zpožděním. A nedokázali tak rámec vztahů mezi větvemi moci sami definovat. Z toho důvodu se Ukrajina nemohla ubránit vzniku konfliktní linie mezi prezidentem, výkonnou a zákonodárnou mocí. Zákonodárné akty roku 1991 vytvořily základy pro formování prezidentského úřadu a Ukrajinu nasměrovaly k prezidentsko-parlamentní formě spravování státu. Prezident se stal vlivným aktérem zákonodárného procesu s právem zákonodárné iniciativy, s možností účastnit se plenárních zasedání parlamentu, s právem podpisu zákonů a také právem veta, s možností vydávat dekrety týkající se ekonomické reformy. Prezident disponoval reálnou mocí a vlivem na způsob práce Kabinetu ministrů (vlády). Mohl rušit její akty, vytvářet, reorganizovat nebo rušit ministerstva, mohl zasahovat i do státního rozpočtu. Premiér ovlivňoval samotnou činnost vlády a prezident byl výrazně limitován v možnosti formování personálního složení vlády. O to se dělil s Nejvyšší radou. Prezident neměl vliv na formování soudních institucí, jejich personální složení bylo pravomocí parlamentu. Politický systém počátku roku 1991 až první poloviny 1995 roku vytvářel předpoklady pro permanentní konflikt mezi prezidentem a premiérem v rámci výkonné moci a také mezi prezidentem a mocí zákonodárnou, Nejvyšší radou. Nastavený mechanismus nedával prezidentu dostatečné pravomoci k řešení těchto konfliktů, protože bez souhlasu parlamentu nemohl premiéra odvolat a rozpustit tak Nejvyšší radu. V druhé polovině roku 1995 nabyla účinnosti tzv. Ústavní dohoda, která systém vychýlila výrazně ve prospěch prezidenta. Prezident se stal nejen hlavou státu, ale také stal v čele výkonné moci, kterou bezprostředně řídil.

Při formování personálního složení vlády v podstatě nebyl závislý na zákonodárné moci, sám rozhodoval o jmenování premiéra stejně jako o jeho uvolnění, to samé se týkalo i ministrů. Prezident, ač nadán takovými pravomocemi, nenesl za rozhodnutí vlády žádnou odpovědnost, ta formálně ležela na premiérovi. Platnost Ústavní dohody byla zrušena přijetím nové ústavy (28.6.1996), která Ukrajinu znovu vrátila k prezidentsko-parlamentnímu systému vládnutí. Prezident ztratil svoje pravomoci vůči vládě, nicméně zůstal velmi silnou hlavou státu. Stále mohl využít zákonodárné iniciativy, práva podepisovat zákony, práva veta. Vláda mu byla nadále odpovědná, prezident navrhoval premiéra a sám jej mohl odvolat, schvaloval personální složení vlády, jmenoval ji. Disponoval možností vytvářet, reorganizovat nebo rušit ministerstva a jiných ústředních orgánů výkonné moci (Dmytrenko 2008).

Součástí Oranžové revoluce byla i dohoda mezi Viktorem Juščenkem a Viktorem Janukovyčem na reformě ústavy (z 8.12.2004). Změny vstoupily v platnost 1. ledna 2006. Tato politická reforma formálně postavila prezidenta mimo výkonnou moc a budovala Ukrajinu na parlamentsko-prezidentských základech. Ale stejně jako dříve v pravomoci prezidenta zůstává řízení zahraniční politiky a otázky národní bezpečnosti, nicméně jeho aktivita byla i zde omezená nutnou kontrasignací premiéra.¹² Prezident nicméně zůstal vlivným hráčem na ukrajinské politické scéně, navíc ústavní reformy mohou změnit systém, ale jen velmi pomalu povědomí voličů o pravomocech prezidenta nebo vlády. V očích voličů byl proto stále nejzásadnější, a za vše nesoucí odpovědnost, postavou prezident.

Ústavní reforma z roku 2004, s platností od ledna roku 2006, se připravovala ve spěchu, takřka na koleně. A hlavním principem bylo uspokojit všechny zúčastněné, rozdělit pravomoci. Takto nastavený systém ale nefungoval. Hlavním problémem byla existence dvou center formování politiky. Prezidenta a parlamentní koalice s vládou. Jejich kompetence nejsou jasně vymezeny, neustále vznikají konflikty. K prvnímu lednu 2006 vstoupily v platnost ústavní změny (z 8.12.2004). Tato politická reforma formálně postavila prezidenta mimo výkonnou moc a budovala Ukrajinu na parlamentsko-prezidentských základech. Stejně jako dříve v pravomoci prezidenta zůstalo řízení zahraniční politiky a otázky národní bezpečnosti, prezidentovy aktivity ale byly omezeny nutnou kontrasignací premiéra. Ústavní reforma z roku 2004, s platností od ledna roku 2006, se připravovala ve spěchu s cílem uspokojit všechny

¹² Ústava Ukrajiny se změnami platnými od 1.1.2006

zúčastněné. Kompetence prezidenta, vlády a parlamentu ale nebyly jasně vymezeny a neustále proto zadávaly příčiny ke vzniku různých konfliktů. Po úpravách ústavy (8.12.2004, platné od roku 2006), které byly provedeny za zvláštních okolností na základě dohody mezi prezidentskými kandidáty Viktorem Janukovyčem a Viktorem Juščenkem, byla pozice prezidenta na úkor parlamentu oslabena. Zejména jde o právo jmenovat, na návrh prezidenta, premiéra, ministra obrany a ministra zahraničních věcí. Do té doby bylo obsazování těchto postů výhradně v kompetenci prezidenta. Pak na návrh již jmenovaného premiéra schvalují i ostatní členy kabinetu. Parlament má tak větší sílu při kontrole práce kabinetu, v platnosti zůstává princip dvojí odpovědnosti vlády. Na návrh prezidenta nebo nejméně jedné třetiny poslanců se může zabývat otázkou vyslovení nedůvěry vládě. K jejímu odstavení od moci pak stačí nadpoloviční souhlas všech (Dmytrenko 2008). Tyto změny ale byly rozhodnutím Ústavního soudu (září 2010) zrušeny a systém se tak navrátil do původního stavu. Základem ústavního systému Ukrajiny je tedy Ústava Ukrajiny schválená Nejvyšší radou 28. června 1996. Systému dominuje přímo volený prezident s obrovskými pravomocemi a zákonodárnou iniciativou, právem podepisovat zákony a právem veta. Ústava potvrdila princip dvojí politické odpovědnosti kabinetu ministrů – vůči parlamentu, který mu může vyslovit nedůvěru a vůči prezidentovi, který jej může dle vlastního uvážení rozpustit (Kubová 2002). Ukrajina se vrátila k prezidentsko-parlamentnímu systému vládnutí.

Klíčové pravomoci tak znovu náleží prezidentu. Prezident formuje vládu, premiéra jmenuje prezident, vyžadován je souhlas nadpoloviční většiny poslanců. Celou vládu jmenuje na návrh premiéra. Může rozpustit parlament, pokud v něm během třiceti dní (v době jednoho zasedání) nezačne plenární zasedání. Disponuje právem zákonodárné iniciativy a prezidentské veto musí být přehlasováno minimálně dvoutřetinovou většinou poslanců. Vláda automaticky podává demisi se zvolením nového prezidenta (dříve se zvolením nového parlamentu). V případě, že nemůže vykonávat své pravomoci, zastupuje ho premiér.¹³ Jako nejslabší článek z celé konfigurace vychází vláda, která je vlastně plně v rukou prezidenta, vláda je mu odpovědná, prezident navrhuje premiéra a sám jej může odvolat, schvaluje personální složení vlády, jmenuje ji. Disponuje možností vytvářet, reorganizovat nebo rušit ministerstva a jiné ústředních orgánů výkonné moci. Vláda je zbavena možnosti vykonávat samostatný

¹³ vycházím z Ústavy Ukrajiny, Konstitucija Ukrajiny, 1996

politický a ekonomický kurz. Její politika je obětí neustálého politického obchodu mezi prezidentem a parlamentními skupinami.

3.1. PRÁVNÍ RÁMEC PREZIDENTSKÝCH VOLEB

Podle ukrajinského zákona o volbách prezidenta se nejvyšší představitel země volí na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním. Volby se konají v jediném celostátním volebním obvodu, jenž se dělí na 225 okruhů, které se dále dělí na obyčejné, speciální a zahraniční volební okrsky. V prvním kole je zvolen kandidát, který získá více než polovinu hlasů voličů, kteří se hlasování zúčastnili. Pokud žádný kandidát zvolen není, Ústřední volební komise schválí rozhodnutí o provedení opakovaného hlasování (2. kolo voleb).

Oficiálním vyhlášením výsledků je prohlášení předsedajícího na zasedání Ústřední volební komise. Nově zvolený prezident se ujímá úřadu ne později než během třiceti dnů od oficiálního vyhlášení výsledků. Nově zvolený prezident získává svoje pravomoci pronesením přísahy Ukrajinskému národu na slavnostním zasedání Parlamentu Ukrajiny. V případě žaloby na výsledky voleb je konečným rozhodnutím výrok Nejvyššího správního soudu. Ten nepodléhá apelačnímu ani kasačnímu přezkumu. Prezident je na Ukrajině v prvním kole volen podle absolutně většinového volebního systému, na vítězství je proto nutné získat padesát procent plus jeden hlas. V opačném případě následuje kolo druhé, podle ústavy za tři týdny, a vítězi už stačí jen prostá většina hlasů. Do druhého kola sice postupují pouze dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola, nicméně volič disponuje i možností hlasovat proti všem a absolutní většina proto není zaručena, není ale ani ústavou vyžadována.

4.PREZIDENTSKÉ VOLBY 2004

Už volby roku 2002 byly brány jako předehra daleko důležitějších prezidentských voleb roku 2004. A od té doby byl také Viktor Juščenko považován za hlavního prezidentského kandidáta opozičního protikučmovského hnutí. Proprezidentský blok "Za jedynu Ukrajinu" vedl do voleb Volodymyr Litvin, který ale neuspěl, mezi voliči si nezískal popularitu a pokud chtěla vládní struktura uspět, musela vygenerovat jiného kandidáta. Dostatečně charismatického a schopného. Našla Viktora Janukovyče. Jeho, do té doby regionální, Strana regionů byla totiž součástí volebního bloku „Za jedynu Ukrajinu“ a pouze v jeho rodné Doněcké oblasti dokázala pro blok získat jasné vítězství. Janukovyč tak na sebe přitáhl pozornost a vysloužil si tak nominaci na prezidenta.

Na západě znovu převážily proreformní síly reprezentované Naší Ukrajinou a jejím předsedou, bývalým premiérem a guvernérem Národní banky Ukrajiny, Viktorem Juščenkem. Liberální a proreformní, tak si je voliči představovali a tak si je také „zaškatulkovala“ média. Naše Ukrajina ale nebyla jediná, koho si Ukrajinci s opozicí spojovali. A zdaleka nebyla nejradikálnější. Této role se zhostila Julije Tymošenková a její Baťkivština. Na druhé straně stály proprezidentské skupiny, jejichž hlavním cílem bylo udržet se u moci.¹⁴ Zajímavé je, že prezident Leonid Kučma byl v minulosti, stejně jako Juščenko a Tymošenková v roce 2002, považován za liberální a proreformní alternativu prezidenta Kravčuka (Sherr 2002). V té době ho také západ podporoval. Situace se ale změnila a najednou byl Kučma, společně s největší proprezidentskou stranou Za jednotnou Ukrajinu, favoritem východu (Voroňanskij 2005). Ještě do poloviny března ale nebylo vše tak jasné. V průzkumech veřejného mínění dosahoval blok Za jednotnou Ukrajinu maximálně sedmi procentních bodů, těsně před volbami se situace trochu změnila v jejich prospěch a ve volební den dokázala získat 11.98% hlasů (Sherr 2002). Navíc díky dobrým výsledkům v jednomandátových obvodech smíšeného volebního systému nakonec blok získal téměř dvacet procent mandátů. Komunisté získali 19.98% hlasů, celkově to ale vystačilo pouze na 12% mandátů. Proprezidentským silám se nepodařilo

¹⁴ Office for Democratic Institutions and Human Rights : Final report on the parliamentary elections in Ukraine, 31 March 2002, http://www.osce.org/documents/odihr/2002/05/1293_en.pdf

eliminovat opozici a ta si přes veškeré překážky vedla celkem dobře. Morozovu Socialistickou stranu Ukrajiny podpořilo 6.93% voličů (5.5% mandátů) a Baťkivštnu 7.21% (4.8% mandátů).¹⁵

Pokud porovnáme výsledky předchozích voleb (1998) s rokem 2002, zjistíme, že hnutí RUCH, v té době hlavní proreformní síla, získal pouze 8.9% hlasů (40 mandátů). Podpora reformistů v roce 2002 silně vzrostla. Získali si 14 z celkově 24 ukrajinských oblastí, mezi nimi i dvě sousedící s Ruskem – Sumskou a Černivskou. Naopak propadli komunisté. Z původních 115 mandátů (25.3% hlasů) spadli v roce 2002 na 66. Potvrdily se předpoklady o stárnutí a vymírání jejich elektorátu a téměř s jistotou se dalo mluvit o jejich postupné marginalizaci. Levicovým stranám se v té době celkově nedařilo. I socialisté se trochu propadli (z 8.7 na 6.93%). Zelení, kteří do té doby v parlamentu seděli, odešli s prázdnou. V jednomandátových obvodech se jim sice vedlo lépe, přesto se parlament zvolený v roce 2002 považuje za nejméně levicový (Sherr 2002). Naše Ukrajina zvítězila ve čtrnácti západních, centrálních a severních regionech Ukrajiny a dále také v Kyjevě. Komunisté zase v deseti východních a jižních. Socialisté získali Poltavskou oblast a Doněcká připadla bloku „Za jedynu Ukrajinu“. Oproti minulým volbám nastala jedna zajímavá změna. Preference západní, centrální a severní Ukrajiny se sešly a vytvořily tak novou většinu, která dokázala porazit východní a jižní regiony, do té doby silnější.

Tabulka č.1: Výsledky parlamentních voleb 2002

OBLAST	Naše Ukrajina %	KPU %	ZaJedU %	BJUT %	Socialistická strana %	SDS sjednocená %
Krym	9,77	33,91	5,92	1,44	0,75	12,47
Vinitská	29,43	11,72	6,28	13,47	21,46	1,94
Volynská	57,75	5,32	8,01	13,31	1,59	2,31
Dnipropetrovská	6,35	31,86	11,43	4,32	4,42	9,38
Doněcká	2,59	29,78	36,83	1,4	1,82	4,66

¹⁵ www.cvk.gov.ua

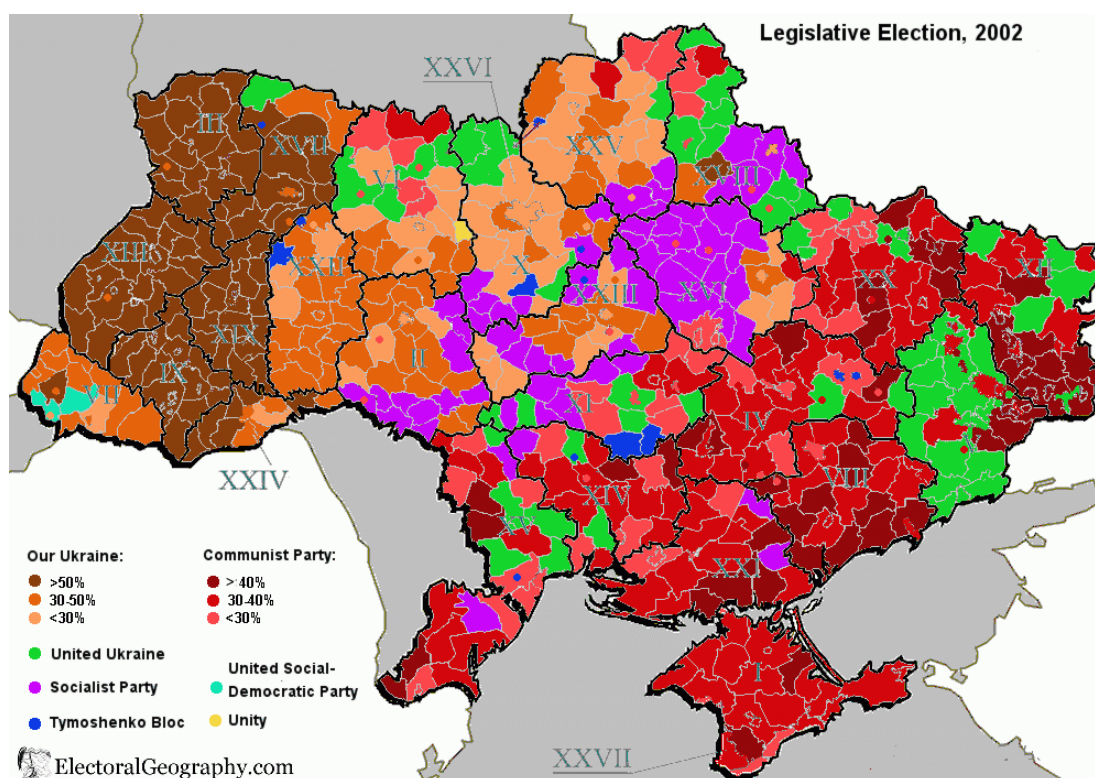
Žitomirská	21,84	18,85	12,65	6,81	11,13	7,36
Zakarpatská	36,5	5,96	9,96	4,39	1,38	13,94
Zaporožská	7,93	33,4	7,91	2,37	3,28	10,68
Ivano-Frankovská	74,61	1,94	2,45	9,68	1,07	1,81
Kyjevská	25,78	10,86	9,59	10,56	11,93	4,64
Kirovohradská	10	22,24	13,29	9,85	15,15	6,38
Luganská	3,62	39,68	14,38	1,51	3,15	9,48
Lvovská	63,92	2,63	3,43	17,13	1,01	2,26
Nikolajevská	5,99	29,29	14,14	5,37	3,18	12,09
Oděská	6,62	26,2	14,37	3,2	7,51	8,03
Poltavská	20,46	17,69	6,17	8,07	22,05	3,74
Riveňská	54,8	5,34	10,63	9,91	3,33	2,99
Sumská	18,61	16,49	17,05	7,5	15,08	3,21
Ternopilská	69,01	1,55	1,86	18,83	0,92	1,02
Charkovská	5,92	30,69	15,38	1,85	4,58	10,36
Chersonská	11,82	31,59	7,16	4,33	8,21	7,94
Chmelnická	34,79	13,46	8,19	12,64	8,71	4,5
Čerkaská	26,98	13,3	4,9	11,13	18,94	4,5
Černivecká	46,27	8,17	5,51	7,25	2,67	10,1
Černivská	24,81	16,63	8,55	7,27	15,13	3,05
Kyjev	28,05	9,04	3,97	12,83	4,27	4,85
Sevastopol	2,99	32,73	13,15	2,29	1,43	3,71
Celkem	23,57	19,98	11,77	7,26	6,87	6,27

ElectoralGeography2.0: #, <http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-legislative-election-2002.html>

Komunisté ztratili Kyjev, Čerkaskou a Vynitskou oblast. Oblasti centrální Ukrajiny jsou považovány za celkem stabilní co do voličských preferencí. Tvoří hlavní zázemí socialistů, preferují umírněnou levicí a zároveň se ostře staví proti vládní garnituře. Orientují se na budoucnost, zatímco komunisté se naopak snaží resuscitovat minulost. V roce 2002 ale voliče centrálních oblastí dokázaly zaujmout i jiné strany. Konkrétně Naše Ukrajina a dokonce i BJUT. Hranice mezi západem a východem se posunula

a to ve prospěch západu. Nejpravděpodobnějšími příčinami tohoto nového trendu byla charismatická osobnost Viktora Juščenka a obecná nespokojenost s vládní politikou (Sushko 2002). Ostatní strany a volební bloky dohromady nasbíraly 24% hlasů, ale nepodařilo se jim překonat onu čtyřprocentní hranici. Nejvíce se jí přiblížil Blok Natalije Vitrenko se 3.22%.

Mapa č.2: Parlamentní volby 2002

ElectoralGeography2.0:#,http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/ukraine/ukraine-legislative-election-2002.html

Tato mapa přináší srovnání výsledků z voleb 2002. Je podrobnější a barevně odlišuje velikost podpory některých stran. Konkrétně Naší Ukrajiny (oranžová až tmavě hnědá) a Komunistické strany Ukrajiny (různé odstíny červené). Zelenou barvu reprezentuje blok „Za jedynou Ukrajinu“, Fialovou Socialistická strana Ukrajiny a tmavě modrou Blok Julije Tymošenková. Světle modří jsou sociální demokraté.

Oranžová revoluce je stále jedním z fenoménů, který si lidé vybaví, když se řekne "Ukrajina". Mým záměrem ale není jít po stopách této události, periodizovat ji, ale zhodnotit volby z hlediska kandidátů, jejich programů, témat předvolební

kampaně a samozřejmě mě budou zajímat výsledky voleb a jejich regionální rozložení, to, kde a jakou podporu generoval ten který z kandidátů a tyto výsledky použiji jako odrazový můstek pro zkoumání dynamiky volební podpory a objasnění faktorů, které vedly k vítězství Viktora Janukovyče ve volbách 2010. Byla-li Oranžová revoluce revolucí nebo nebyla, není tématem této práce. Nezpochybnitelným faktem je, že dokázala probudit masy, překvapením se stala jejich aktivizace na tradičně pasivním východě a do ukrajinské společnosti přinesla vědomí politického pluralismu a jistého chápání demokracie.

Vyprofilovali se i dva hlavní představitelé opozice, Viktor Juščenko a Julie Tymošenková. Vládní struktury reprezentoval tehdejší prezident Leonid Kučma a premiér Viktor Janukovyč. V době předvolební kampaně se vyprofilovaly dvě konečné alternativy. Hlavní opoziční strany, Naše Ukrajina a BJUT, požadovaly odstranění současné vládní garnitury od moci a prosazovaly liberálnější směr a začlenění Ukrajiny do evropských a transatlantických struktur, nezřídaly se ale ani spolupráce s Ruskem (mimo rámec Jednotného ekonomického prostoru). Většina hesel, které obsahoval program Viktora Juščenka, byla nerealizovatelných -vytvoření pěti milionů nových pracovních míst, zvýšení důchodů a sociálních dávek, snížení daní, zvrácení negativního demografického vývoje podporou porodnosti, válku s korupcí... Juščenko nabízel liberální principy a větší míru individuální svobody. Viktor Juščenko se stal nejpoblárnějším politikem na Ukrajině, také i díky svému obrazu morálního, proukrajinského politika, zároveň ale za svou nerozhodnost a prý přílišnou měkkost sklízel kritiku (i ze strany svých stoupců), kolem Juščenka se uskupily pravocentristické politické strany, které v parlamentních volbách v roce 2002 jasně zvítězily. V době Oranžové revoluce ale lidé lidé nepodporovali přímo jeho osobu, požadovali demokracii, právní stát, konec korupce, konec "kučmismu".

Naopak vládnoucí strany (hlavně dnešní Strana regionů) preferovaly zachování současného stavu, byly tedy konzervativně naladěné a plédovaly pro zavedení zvláštních vztahů s Ruskem, začlenění do Jednotného ekonomického prostoru. Janukovyč nabízel nadání ruštině statusu druhého oficiálního jazyka, redukci prezidentských pravomocí, posílení role regionů, odmítal vstup NATO a nesouhlasil ani s uspěchanou integrací do EU. Janukovyč nabídl stabilitu putinova typu.

Oba, Janukovyč i Juščenko, se stavěli do pozice kandidátů celé Ukrajiny. Viktor Juščenko často opakoval, že Ukrajina není rozdělena jazykově, regionálně, nábožensky nebo historicky, ale na "bandity" a čestné lidi. Nicméně jeho oponentem byl jen Viktor Janukovyč a režim, který ztělesňoval, takže bylo jasné, kdo je tím "banditou". Tuto negativní nálepku pak dostali všichni obyvatelé jihovýchodu, kteří pro Janukovyče hlasovali. A Ukrajinci se tak znovu rozdělili. Volby nabyly charakteru referenda a předvolební program byl v podstatě překryt bojem mezi dobrem a zlem.

4.1. VÝSLEDKY VOLEB 2004

Viktor Juščenko se opíral o podporu na vládě nezávislých regionů, situovaných zejména na západě země a velkou roli v jeho prospěch sehrála i podpora ze strany Julije Tymošenkové (Voroňanskij 2005). To, že se opoziční strany dokázaly shodnout na jediném kandidátovi a netříštily tak svůj potenciál, se ukázalo být klíčové. Ukrajinský tábor se sjednotil v Oranžové revoluci, k moci se dostal Juščenko, který už otevřeně vystoupil za ochranu ukrajinské kultury a za nutnost vstupu Ukrajiny do NATO a EU. Volební geografie svědčí o dalším posunu proukrajinské orientace - ke 12 oblastem se připojily další 4 (Kirovohradská, Poltavská, Černihivská a Sumská), poměr se obrátil a proukrajinský tábor poprvé získal i číselnou převahu.

První kolo prezidentských voleb se uskutečnilo 31.10.2004. Odhlasovat přišlo 74,5% oprávněných voličů a oficiální výsledky ÚVK zveřejnila až 10.11.2004. Do druhého kola, naplánovaného na 21.11.2004, postoupili Viktor Janukovyč (39,26%) a Viktor Juščenko (39,90%). Volby podle MO jako OBSE, značné narušení volební procedury, i občanských práv, po prvním kole Juščenka podpořilo několik dalších politických sil - Socialistická strana Oleksandra Moroze, Anatolij Kinach, velkou oporou mu byla Julie Tymošenková

Neoficiální výsledky druhého kola (21.11.2004) vypadaly takto: volební účast 80,78%, Viktor Janukovyč 49,42% a Viktor Juščenko 46,7%. podle většiny mezinárodních organizací brutální narušení volebního zákona a lidských práv, falsifikace výsledků voleb, neobjektivní ÚVK. Rázem se také zvedla vlna odporu

a lidé znovu vyšli do ulic. kritické situaci dokázala zabránit jednak opozice, která nenechala situaci dojít do potyček a provokací, dokázala uklidnit davy, a na vyšší úrovni konflikt regulovali evropští kolegové- zejména prezident Valdas Adamkus, bývalý prezident Litvy, Alexandr Kwasnievski, bývalý polský prezident nebo Jan Kubiš jako hlava delegace OBSE.

Nejvyšší soud se rozhodl neuznat výsledky druhého kola prezidentských voleb a jeho druhé kolo tedy opakovalo (26.12.2005). Volební účast přesáhla 77% (77,19%). Viktor Juščenko získal 15 115 712 hlasů, což tvořilo 51,99% a Viktora Janukovyče podpořilo 12 848 528 voličů (44,2%). Oranžová revoluce byla dokonána, Juščenko byl zvolen prezidentem, Nejvyšší soud legitimitu výsledků uznal a jednoznačně tak odmítl možnost jejich dalšího napadení (Voroňanskij 2005). Rozdíly mezi oběma kandidáty v jednotlivých regionech jsou patrné a největší v historii ukrajinských prezidentských voleb.

Ukrajínští sociologové Valeriy Chmelko a Světlana Oksamytna provedli důkladný sociologický rozbor prezidentských voleb roku 2004.¹⁶ Autoři této analýzy pracují se čtyřregionálním rámcem, Ukrajinu dělí na západní, centrální, východní a jižní část. K Západu počítají Volyňskou, Riveňskou, Lvivskou, Ivano-Frankivskou, Ternopilskou, Chmelnickou, Zakarpatskou a Černiveckou oblast a mezi oblasti Centra řadí Žytomirskou, Vynitskou, Kirovohradskou, Čerkaskou, Poltavskou, Sumskou, Černivskou, Kyjevskou, Centrum zahrnuje i hlavní město Kyjev. V součtu v těchto oblastech žije 52% dospělé populace. V těchto dvou velkých regionech převažují i Juščenkovi přívrženci. Naopak na Východě (Charkivská, Doněcká a Luhanská oblast – tvoří je 21% dospělé populace) a na Jihu (Dnipropetrovská, Oděská, Mikolajivská, Chersonská a Zaporížská oblast a Autonomní republika Krym), získával body Janukovyč.

Z tabulky vyplývá, že Juščenko na Jihu získal o 11% více hlasů než na Východě a zároveň i o skoro 14% hlasů více na Západě než v oblastech Centra. Janukovyč, podle stejného klíče, získal v Centrálním regionu o 8% více než na Západě. Na Východě měl pak skóre téměř o 21% vyšší než na Jihu (Chmelko, Oksamytna 2005). Žytomyrská oblast například podpořila Juščenka "jen" z 66,86%, což je v porovnání

¹⁶ Khmelko, V. , Oksamytna, S. : Regional Divisions of Ukraine in the 2004 Presidential Elections : Gender, Age and Educational Differences of Electoral Preferences,

se sousedními západními oblastmi, které vykázaly podporu mezi 80-90%, málo. Z druhé strany Janukovyčův výsledek v Chersonské oblasti (51,32%) také není v kontextu jihovýchodní podpory (60-90%) nijak závratný (Copsey 2005).

Tabulka č.2: Oficiální výsledky 3.kola hlasování v prezidentských volbách (12.26.2004)

	ZÁPADNÍ REGION %	CENTRÁLNÍ REGION %	JÍŽNÍ REGION %	VÝCHODNÍ REGION %	CELKEM %
Pro Viktora Juščenka	87,9	75,7	27,1	10,5	51,8
Pro Viktora Janukovyče	9,6	20,3	67,4	86,3	44,1
Proti všem a neplatné hlasovací Listky	2,5	4,0	5,4	5,2	4,1
CELKEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Chmelko, Oksamytna 2005

Platí proto přímá úměra – čím více na západ je daný region situován, tím větší podporu generuje pro Juščenka a menší pro Janukovyče. Stejně tak se chovají i východní regiony, ty ale hlasují pro Janukovyče. Zatímco na západě byl Juščenko aktivně podporován, v centrálních oblastech zvítězil hlavně díky protestním hlasům nespokojených voličů s politikou prezidenta Leonida Kučmy. To je dle mého názoru nutné zmínit, aby byla vidět i rozdílná politická motivace mezi těmito regiony.

**Tabulka č.3: Výsledky prezidentských voleb 2004/2005,srovnání hlasování
v prvním, druhém i třetím kole prezidentských voleb**

OBLAST	1.KOLO				2.KOLO listopad		2.KOLO prosinec	
	Juščenko (%)	Janukovyč (%)	Moroz (%)	Simoněnko (%)	Janukovyč (%)	Juščenko (%)	Juščenko (%)	Janukovyč (%)
Krym	12,79	69,17	0,99	6,68	81,99	14,59	15,21	81,46
Vinitská	59,66	16,02	12,80	3,85	21,14	75,87	84,07	12,94
Volyňská	77,19	10,48	3,2	2,08	11,85	85,79	90,71	7,01
Dnipropetrovská	18,72	49,73	5,34	10,6	63,61	29,62	32,01	61,13
Doněcká	2,94	86,74	1,31	3,25	96,2	2,03	4,21	93,54
Žytomirská	43,51	29,25	10,26	6,27	35,21	60,41	66,96	28,9
Zakarpatská	46,61	37,75	2	1,45	40,07	55	67,25	27,58
Zaporižská	16,59	55,65	5,32	8,82	70,33	24,13	24,51	70,14
Ivano-Frankivská	89,03	4,47	1,38	0,7	5,13	93,44	95,72	2,86
Kyjevská	59,72	16,73	9,28	3,3	20	76,36	82,7	13,77
Kirovohradská	39,02	30,82	12,49	6,99	46,48	47,08	63,4	31,76
Luhanská	4,54	80	1,94	5,84	92,73	4,76	6,21	91,24
Lvivská	87,25	5,81	1,59	0,83	6,63	91,79	93,74	4,72
Mykolajivská	17,94	53,97	5,44	7,75	69,55	25,35	27,72	67,13

Oděská	17,34	53,4	8,46	6,73	67,76	26,09	27,46	66,56
Poltavská	43,64	25,95	15,3 6	5,6	34,5	60,86	66,00	29,15
Riveňská	69,25	16,08	5,16	2,28	20,08	76,65	84,52	12,29
Sumská	52,71	25,7	7,31	4,05	26,36	69,06	79,45	16,89
Ternopilská	87,52	5,51	2,01	0,53	5,17	93,53	96,03	2,7
Charkivská	15,35	57,37	5,25	7,94	70,25	4,05	68,12	26,37
Chersonská	32,13	37,44	7,26	10,04	52,23	42,29	43,43	51,32
Chmelnická	57,89	21,1	7,11	4,07	24,87	71,25	80,47	16,03
Čerkaská	57,74	17,92	11,7 7	4,31	24,07	71,92	79,10	17,35
Černivecká	66,63	17,91	2,67	2,63	21,73	74,50	79,75	17,37
Černivská	43,35	24,45	16,2 9	5,22	30,02	65,5	71,15	24,16
Kyjev	62,36	14,63	5,4	3,13	19,93	74,69	78,37	17,51
Sevastopol	5,97	73,54	1,31	8,84	88,97	7,61	7,96	88,83
Celkem	39,9	39,26	5,82	4,97	49,46	46,61	51,99	44,2

Electoral Geography 2.0 : <http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2004.html>

4.2. PROFIL VOLIČŮ

Teď se zaměřím na profil voličů obou kandidátů, na jejich sociální strukturu. Viktora Juščenka podpořilo více obyvatel, nicméně i tak to byla méně než polovina, podpora obou kandidátů byla jednoznačně regionálně polarizovaná, Na západě Juščenko měl až 8x více hlasů než na V, na V Janukovyč až 11x více než na západě (Chmelko 2005). Sociální struktura voličů obou kandidátů se trochu odlišuje, ale nejde o nic tak výrazného. Podíl mužů v elektorátu Juščenka je o 6% vyšší než u Janukovyče, podíl voličů do 30 let je u obou kandidátů prakticky totožný. Podíl mladých je největší ve skupině těch, kdo nepodpořil ani jednoho z kandidátů. Co se týče voličů středního věku (30-50 let), jejich podíl v elektorátu Juščenka je jen o 4% vyšší než u Viktora Janukovyče a naopak podíl důchodců je 5% vyšší u Janukovyče než u Viktora Juščenka. Ještě méně se elektoráty liší vzdělanostní strukturou. Vysokoškoláků napočítáme v Juščenkově elektorátu o 3% více, v Janukovyčově zase o 3% více středoškoláků (Chmelko 2005). Větší rozdíly zaznamenáme, když se podíváme na zastoupení voličů z vesnic (1,8x více u Viktora Juščenka) a z měst (1,3x více u Viktora Janukovyče), přesto ale ani tyto charakteristiky nedosahují rozdílů regionálních.

V západním regionu měl Viktor Juščenko 9,4x vyšší podporu než Viktor Janukovyč, na východě Janukovyč 8,4x více než Juščenko. Podobných hodnot jako regionální rozdělení nabývá jen jazykovo-etnická struktura obyvatel. Elektoráty kandidátů se nejvíce odlišují právě na základě těchto charakteristik. Etnických Ukrajinců bylo v elektorátu Janukovyče téměř 1,5x méně a naopak etnických Rusů 7x více než v elektorátu Viktora Juščenka. Elektorát Viktora Juščenka byl více než ze tří čtvrtin složen z ukrajinskojazyčných Ukrajinců, bylo jich tedy 3x více než ruskojazyčných. V elektorátu Viktora Janukovyče bylo ukrajinskojazyčných Ukrajinců 10x méně než ruskojazyčných (Chmelko 2005). Můžeme konstatovat, že v roce 2004 rozdělení hlasů mezi dvěma kandidáty bylo těsně spojeno s etnickou identifikací a příslušností k jedné z jazykových skupin.

Etničtí Ukrajinci podporovali proreformní (oranžové) síly, zatímco etničtí Rusové volili spíše konzervativní (modro-bílý) tábor. Nezpochybnitelné je, že východní

regiony, respektive jejich obyvatelé, jsou silně závislí na sousedním Rusku a tyto vazby mají obrovský vliv na ekonomické a politické preference, na sociální prostředí, ve kterém žijí a kde se utváří jejich názory.

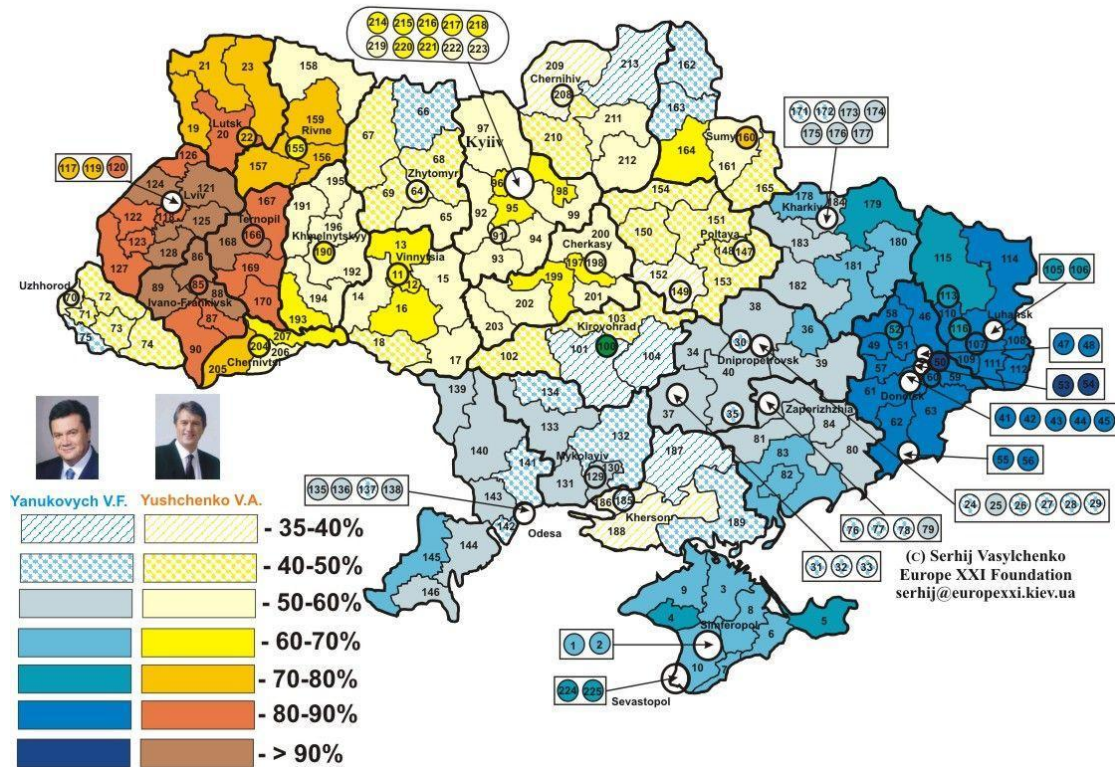
Tabulka č.4: Postoj regionů ke vztahům s Ruskem a Západem (%)

Chtěli byste, aby představitelé státu byli					
	Z	C	J	V	Ukrajina
.. politici, kteří se budou primárně orientovat na Rusko a na utužení vztahů s ním?	6,8	21,4	46,8	63,2	33,8
...politici orientovaní jak na Rusko, tak na Západ?	52,4	55,1	44,2	30,9	46,5
.. politici, kteří se budou primárně orientovat na Západ na utužení vztahů s ním?	36,6	15,9	4,1	2,0	14,4
...politici nepreferující ani Rusko, ani Západ?	1,1	3,3	1,7	1,6	2,0
Těžko říci.	3,1	4,3	3,3	2,3	3,3
CELKEM	100	100	100	100	100

Chmelko, Oksamytna 2005

Mapa č.3: Prezidentské volby 2004, první kolo

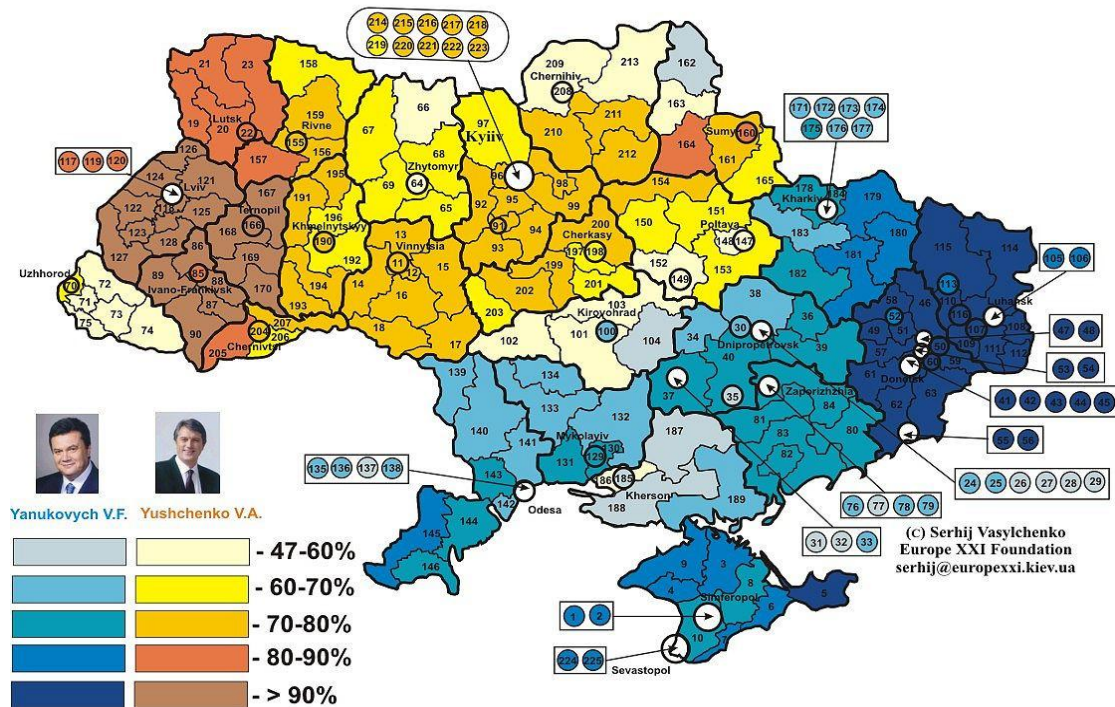
PRESIDENTIAL CANDIDATES, THAT HAVE RECEIVED THE LARGEST PERCENTAGE OF THE VOTES BY PRECINCT (2004-FIRST ROUND)

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2004.html#>

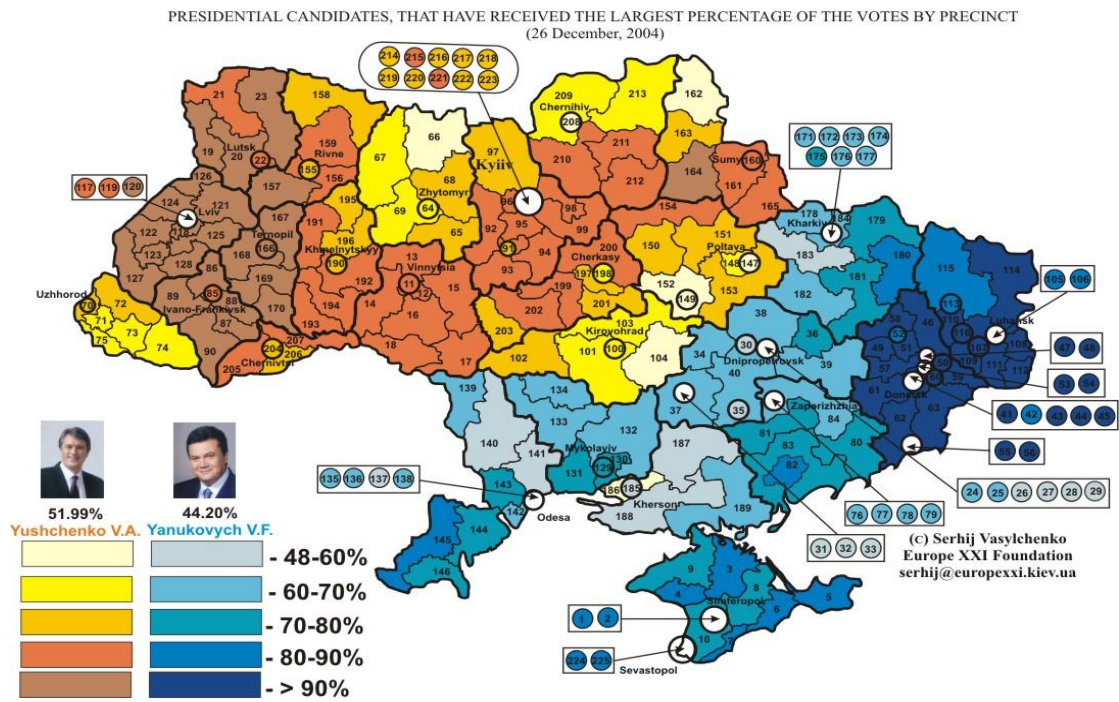
Mapa č.4: Prezidentské volby 2004, druhé kolo

PRESIDENTIAL CANDIDATES, THAT HAVE RECEIVED THE LARGEST PERCENTAGE OF THE VOTES BY PRECINCT (2004-SECOND ROUND)

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2004.html#>

Mapa č.5: Prezidentské volby 2004, opakované druhé kolo

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2004.html#>

5. VOLBY 2006-2007

Parlamentní volby sice nejsou volby prezidentské, volič má možnost vybrat si z více variant a neexistuje druhé kolo, kde proti sobě stojí dva kandidáti, kteří musí mobilizovat veškerý svůj volební potenciál. V parlamentních volbách neprobíhá boj jeden na jednoho, nicméně stupeň personalizovanosti ukrajinské politiky je takový, že nám dovoluje porovnat výsledky prezidentských voleb s parlamentními. I jejich výsledky totiž jednoznačně potvrzují polarizaci Ukrajiny a navíc jde o nejlepší způsob jak v období mezi prezidentskými volbami zjistit volební preference voličů, jejich přelévání.

O volbách roku 2006 se mluvilo jako o zkoušce ukrajinské demokracie. Volební zákon byl Nejvyšší radou opět změněn a tentokrát se volilo podle poměrného systému, místo dříve používaného smíšeného, s tříprocentní volební klauzulí. Voliči se rozhodovali na základě stranami vytvořených celostátních kandidátek.

Volby 2006 se odehrály pod vlivem kampaně 2004 a stejně jako ty předešlé rozdělily společnost. V době volební kampaně 2004 se společnost politizovala, aktivizoval se i dříve pasivnější východ Ukrajiny. Kandidáti a jejich týmy dokázali v zemi vytvořit atmosféru "náš x cizí" personalizovanou Juščenkem a Janukovyčem. Politika rozdělovala dokonce rodiny. Hlavní snahou oranžových bylo potvrdit výsledky roku 2004, modro-bílí naopak toužili po odvetě.

Jak tedy vypadala podpora oranžových (Naše Ukrajina nebo BJUT) nebo modro-bílých (Strana regionů). Většina těch, kteří v roce 2004 podpořili Viktora Juščenka, podpořila ve volbách roku 2006 BJUT nebo Naší Ukrajinu, jedná se v drtivé většině o obyvatele západních a centrálních oblastí. Většina těch, kteří podpořili Janukovyče, volila Stranu regionů, jde o obyvatele východních a jižních oblastí. Kampaně nebyla tak dramatická jako prezidentská, ale „Majdán“ a jeho ideály byli hlavním tématem. Východ nepřestal být ztotožňován s autoritářstvím, západ naopak s demokracií. Východ se nesmířil s prezidentem Juščenkem a nepovažoval ho za legitimně zvoleného prezidenta. Před parlamentními volbami nová vláda a prezident stihli ztratit značnou část společenské důvěry, proto opoziční síly stále disponovaly stabilní

podporou (Jakymenko 2005). Ohromný návrat zažila Strana regionů. BJUT předskočil Naší Ukrajinu, ztrojnásobil svůj minulý volební výsledek a stal se hlavní tažnou silou proreformně naladěných stran. Naše Ukrajina tvrdě zaplatila za nepopularitu prezidenta a veškerá kritika za neuskutečněné nebo nepovedené reformy se snesla na její hlavu. Viktor Juščenko své voliče zklamal zejména tím, že se nedokázal vypořádat s klientelismem, korupcí a "banditismem", na uvolněná místa dosadil své kádry a revoluce se tak podle mnohých stala jen dramatickou výměnou moci mezi oligarchickými skupinami. Prezident a jeho politická síla se přiklonili k monokulturnosti a etnocentrismu s prioritou posílit sebevědomí ukrajinského etnosu, k čemuž často využívali i historických témat. Společnost neorientoval na budoucnost, ale akcentoval minulost, která znovu rozdělovala. Viktor Juščenko se nedokázal stát prezidentem celé Ukrajiny, lidé ho považovali za slabého a ne příliš charismatického. Definitivně voliče odradili nejruznější konflikty uvnitř oranžového tábora. Vedle něj tak vyrostl nový lídr oranžových, Julije Tymošenková. Její politickou ideologii není snadné charakterizovat, protože tenduje k populismu a její návrhy jsou často levicové. Nicméně o reálnosti jejich realizace lze pochybovat. Nejvýstižnější slovo, které může charakterizovat její politiku, je patos.

Komunistická strana nedokázala zaujmout jinou část ukrajinské populace a znovu ztratila. Do parlamentu prošla jen těsně. Její roli reprezentanta proruské politiky převzala Strana regionů, která jinak nabídla podivnou směs populistických ekonomických řešení a podporu velkému byznysu. Zajímavé proto je, že strana, která je svým ekonomickým programem spíše liberální, pragmatická a podporuje podnikatelské aktivity, dokázala zaujmout komunistické voliče. Strana regionů se totiž nevymezovala ani jako čistě proruská, ale snažila se vytvořit východoukrajinskou, průmyslovou identitu. Podle ukrajinského politologa Vadima Karasjeva je proto možné mluvit o ukrajinizaci východu, což dokazuje i fakt, že federalismus nebo separatismus nebyli tématem kampaně. A to, že Strana regionů kandidovala sama jen svědčí o síle tamních průmyslových skupin (Strana regionů vznikla jako čistě regionální, doněcká strana) a jejich politickém sebevědomí. Už nehájily své zájmy jen pomocí aliance s vládní mocí, ale samostatně na celonárodní úrovni. (Karasjev 2005).

Volební účast dosáhla 67%. Tříprocentní volební hranici nepřekonal 40 ze 45

subjektů. Bývalá Oranžová koalice získala v souhrnu, v porovnání s prezidentskými volbami 2004, o šest procent méně (46 oproti původním 52%). Ani modro-bílý tábor si však nepolepšil. Zatímco v roce 2004 získal celkově 44%, o dva roky později se stejné strany mohly v součtu pochlubit jen 40%. Regionální rozdělení volebních výsledků se v podstatě od roku 2004 neliší.

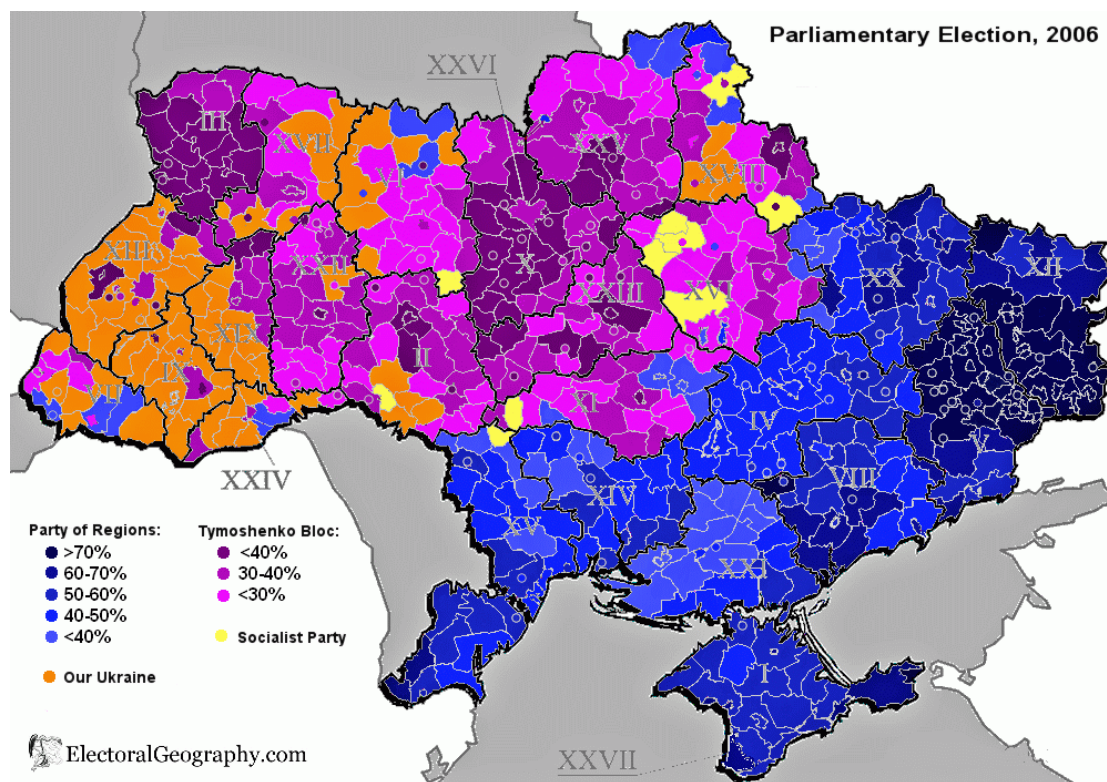
Tabulka č.5: Výsledky parlamentních voleb 2006

<u>OBLAST</u>	<u>SR</u>	<u>BJUT</u>	<u>NU</u>	<u>Socialistická strana</u>	<u>KPU</u>	Blok Natalije Vitrenko	<u>Blok Litvina</u>
Krym	5,92	6,53	7,61	1,17	4,52	6,15	1,38
Vinitská	8,13	33,23	19,95	14,63	3,43	1,12	2,29
Volyňská	4,49	43,86	20,7	4,02	2,22	0,42	3,3
Dnipropetrovská	44,95	15,02	5,28	3,79	5,65	3,12	2,89
Doněcká	73,63	2,46	1,4	3,74	3,13	6,8	0,35
Žitomirská	17,98	24,91	17,53	8,89	5,34	1,14	7,04
Zakarpatská	18,62	20,27	25,77	3,64	1,26	0,62	3,5
Zaporožská	51,23	10,89	5,32	2,91	5,33	6,53	2,05
Ivano-Frankovská	1,94	30,33	45,04	2,27	0,58	0,22	1,03
Kyjevská	9,84	44,47	11,59	10,02	2,27	0,82	2,8
Kirovohradská	20,1	30,12	8,71	9,68	6,07	1,22	5,08
Luganská	74,27	3,68	2,04	1,16	4,43	5,2	0,72
Lvovská	3,01	33,04	37,94	2,17	0,7	0,39	0,76
Nikolajevská	50,35	11,88	5,59	4,26	5,33	4,75	2,51
Oděská	47,48	9,84	6,43	6,26	3,17	4,5	3,77

Poltavská	20,37	26,8	13,16	12,72	5,43	1,17	2,24
Riveňská	7,23	31,3	25,48	6,45	1,86	0,56	4,43
Sumská	10,9	33,24	19,39	10,54	5,35	1,93	2,28
Ternopiľská	2,01	34,49	34,15	3,64	0,44	0,15	1,38
Charkovská	51,66	12,67	5,91	2,74	4,56	4,33	2,32
Chersonská	39,14	17,43	9,73	4,81	6,75	3	3,36
Chmelnická	9,97	35,55	18,28	9,18	3,05	1,05	4,35
Čerkaská	10,65	38,23	12,17	13,37	4,36	1,31	3,03
Černivecká	15,6	33,84	10,28	12,81	5,45	1,81	2,98
Černivská	12,71	30,34	27,04	4,48	1,7	1,11	2,55
Kyjev	11,76	39,22	15,84	5,5	2,98	1,65	3,38
Sevastopol	64,25	4,53	2,39	0,81	4,76	10,09	1,55
Celkem	32,12	22,27	13,94	5,67	3,66	2,93	2,43

ElectoralGeography2.0: <http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/2006-legislative-elections-ukraine.html>

Mapa č.6: Parlamentní volby 2006

ElectoralGeography2.0:<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/2006-legislative-elections-ukraine.html>

Naše Ukrajina (oranžová) výrazně uspěla na západě západní Ukrajiny, BJUT (žlutá) zase v její severní a centrální části. Východ naopak obsadila Strana regionů (modrá). Dokázala ale zabodovat i v hrstce (4) volebních obvodů mimo její základnu. Komunisté (červená) nezískali vítězství ani v jednom volebním obvodu. Spodní mapa, ukazující druhého v pořadí v každém volebním obvodu nám přináší daleko zajímavější informace. Zatímco západní Ukrajina je vcelku konzistentní a obě strany (Naše Ukrajina, BJUT) se pravidelně střídají, v dalších regionech Ukrajiny je situace odlišná. V centrální části sváděly boj o druhé místo Naše Ukrajina, Strana regionů a Socialistická strana Ukrajiny (fialová). Velmi překvapivé je, že BJUT dokázal zaujmout obyvatele východní a jižní Ukrajiny a ve většině případů se dostal na druhé místo. Hnědou barvou je zobrazen Blok Natalije Vitrenkové (Progresivní socialisté). BJUT tak dokázal oslovit většinu populace. Volby 2006 ukázaly, že se na Ukrajině formuje nová politická scéna, proevropsky naladěný elektorát pozitivně reagoval na hesla o silné, nezávislé Ukrajině. BJUT dokázal přesvědčit voliče Naší Ukrajiny a i část voličů Strany regionů (zejména ta pocházející ze středovýchodních oblastí) se

rozhodla tento blok podpořit.(Chmelko 2006). Dříve tedy existovaly dva póly, situace se ale změnila. Vznikl prostor, nebo spíše byl využit prostor, který tu už dávno byl, a to stranou, která dokázala integrovat ty umírněnější voliče z obou táborů. V zásadě lze pak říci, že se na Ukrajině utvořily tři elektorální regiony. Východní, jehož synonymem je proruský, západní pro-euroatlantický a centrální národně-ukrajinský (Chmelko 2006).

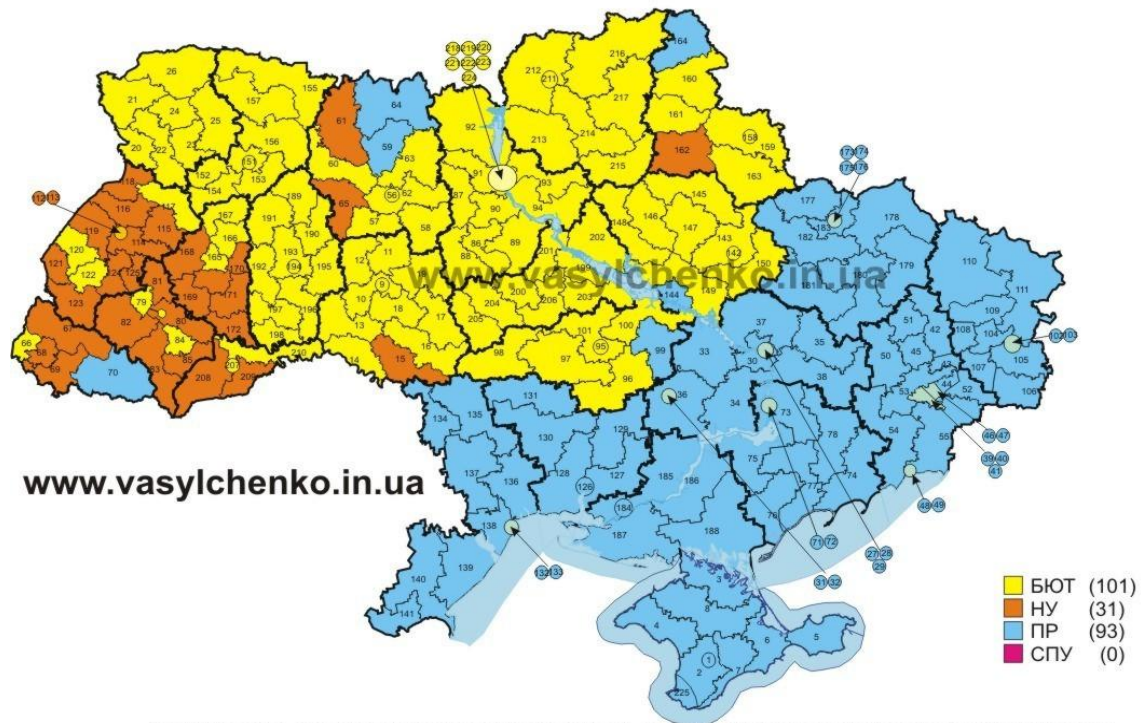
Parlamentní volby proběhly celkem v poklidu, ale následná politická krize vedla prezidenta k vypsání nových voleb, které se uskutečnily 30.9.2007. Vítězem se sice stala Strana regionů, koalici ale přesto vytvořily opoziční síly – BJUT a Naše Ukrajina – Lidová sebeobrana. Koaliční většina je byla minimální, v součtu 228 mandátů ze 450.

Mapy nám znovu nabízejí srovnání vítězů a druhých v pořadí ve volebních obvodech. BJUT (růžová) dokázal na západě úplně, s výjimkou Zakarpatí, vytlačit Naši Ukrajinu (oranžová) a převzal její pozice. Potvrdily se i jeho zisky na východě a jihu Ukrajiny. Stejně tak se nezměnila konzistentnost v hlasování západních Ukrajinců. Na východě a jihu jako obvykle dominovala Strana regionů (modrá). Červenou barvou jsou označeni komunisté a fialovou socialisté Alexandra Moroze. BJUT byl na jihu a východě přijat jako alternativa Strany regionů a dokázal z této pozice vytlačit levice.

Blok Julie Tymošenkové sice volby procentuálně nevyhrál, nicméně první místo obsadil v 16 z celkových 27 oblastí (respektive 25 oblastí a dvou měst se zvláštním statutem – Kyjev a Sevastopol) Ukrajiny. Vítěz voleb, Strana regionů, naopak vyhrála “pouze” v 10 oblastech. S tím, jak klesala podpora prezidenta Viktora Juščenka, ztrácel i předvolební blok Naše Ukrajina- Národní sebeobrana, který uspěl, a to ještě velmi těsně, jen v Zakarpatí. Místo levicových stran obsadila Strana regionů. Socialisté se dokonce ani do parlamentu neprobojovali, komunisté vykázali nejlepší výsledky v Sevastopolu, kde skončili druzí (10,3%) a v Luhanské oblasti (8,48%). Do parlamentu se dostal ještě Blok Litvina. Jako dvě hlavní politické síly se vyprofilovaly Strana regionů a BJUT. Tak tomu zůstalo i do prezidentských voleb.

Мапа ч.7: Парламентні вибори 2006, сrovnání prvních a druhých míst

ПАРТІЇ (БЛОКИ), ЩО ОТРИМАЛИ НАЙБІЛЬШИЙ ВІДСОТОК ГОЛОСІВ ВИБОРЦІВ НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ ПО ОКРУГАХ (26.03.2006)

ПАРТІЇ (БЛОКИ), ЩО ОТРИМАЛИ ДРУГИЙ РЕЗУЛЬТАТ НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ ПО ОКРУГАХ (26.03.2006)

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-legislative-election-2006.html>

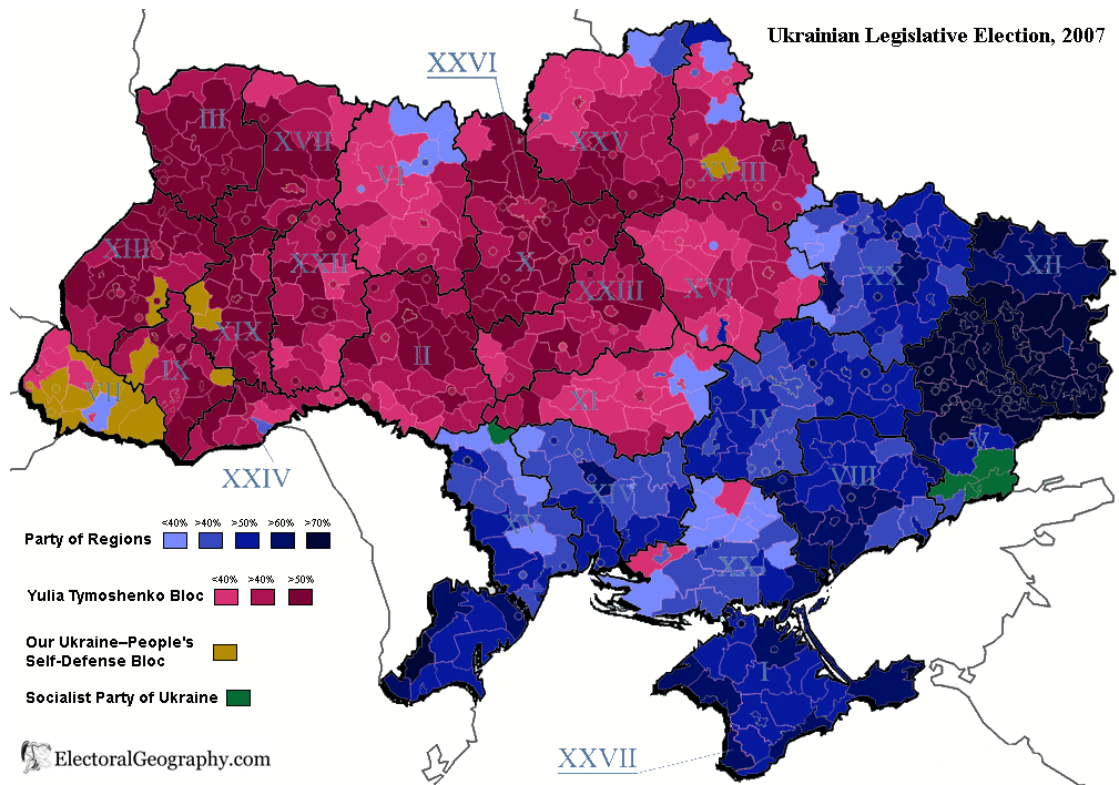
Tabulka č.6: Výsledky parlamentních voleb 2007

<u>OBLAST</u>	<u>SR</u>	<u>BJUT</u>	<u>NU/NS</u>	<u>KPU</u>	<u>Blok Litvina</u>	<u>Socialistická strana</u>	<u>Progresivně socialistická strana</u>
CELKEM	34,35	30,73	14,16	5,38	3,96	2,86	1,32
Krym	61,06	6,92	8,25	7,57	3,92	1,90	4,06
Čerkeská	15,50	47,03	15,25	4,86	4,93	4,27	0,57
Černivská	20,72	41,92	14,85	6,65	4,19	2,93	0,87
Černivecká	16,79	46,17	20,32	2,29	2,54	3,76	0,29
Dnipropetrovská	48,15	20,93	6,32	7,62	5,10	1,35	1,41
Doněcká	72,05	3,92	1,63	6,05	0,87	8,03	2,91
Ivano-Frankivská	2,95	50,67	36,78	0,78	0,97	0,79	0,07
Charkivská	49,61	16,36	8,10	8,28	4,55	2,63	2,57
Chersonská	43,23	23,06	9,07	9,09	3,66	2,50	1,52
Chmelnická	14,05	48,16	18,41	3,95	6,62	1,72	0,35
Kirovohradská	26,99	37,57	11,67	6,43	5,54	2,79	0,63
Kyjev	15,04	46,13	15,79	4,55	6,64	1,60	0,62
Kyjevská	13,04	53,38	15,12	2,95	5,13	2,15	0,37
Luhanská	73,53	5,10	1,73	8,48	2,40	1,25	2,84
Lvivská	4,19	50,38	36,02	1,03	1,10	0,61	0,11

Mykolajevská	54,40	16,60	5,83	7,18	4,53	1,86	2,22
Oděská	52,27	13,72	6,47	6,17	5,10	7,20	1,33
Poltavská	24,75	37,86	14,50	6,48	4,89	2,98	0,51
Riveňská	10,41	50,97	20,76	2,40	6,11	2,06	0,15
Sevastopol	64,53	5,01	2,30	10,30	2,45	2,72	6,64
Sumská	15,69	44,45	20,74	5,81	3,33	1,96	0,98
Ternopilská	3,01	51,57	35,16	0,69	1,55	1,12	0,06
Vinitská	12,55	49,97	18,59	4,96	3,14	2,53	0,31
Volyňská	6,72	57,59	19,99	2,72	4,59	1,87	0,15
Zakarpatská	19,76	28,85	31,11	1,77	6,00	3,53	0,18
Zaporižská	55,46	14,66	4,72	8,30	5,45	2,26	1,71
Žytomirská	22,41	37,00	15,12	5,80	8,29	2,52	0,37

ElectoralGeography2.0: <http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/2007-legislative-elections-ukraine.html>

Mapa č.8: Parlamentní volby 2007

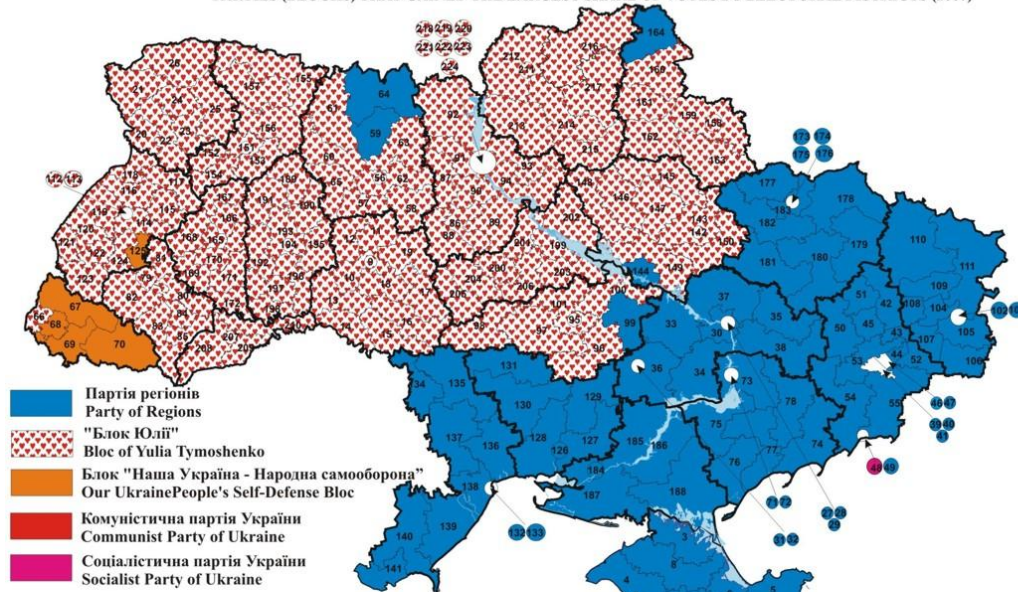
<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/2007-legislative-elections-ukraine.html>

Мапа ч.9: Парламентні вибори 2007, сrovnání prvých a druhých míst

Позачергові вибори народних депутатів України 30 вересня 2007 року
Premature Parliamentary Elections in Ukraine, 30 September 2007
Попередні результати
Preliminary results

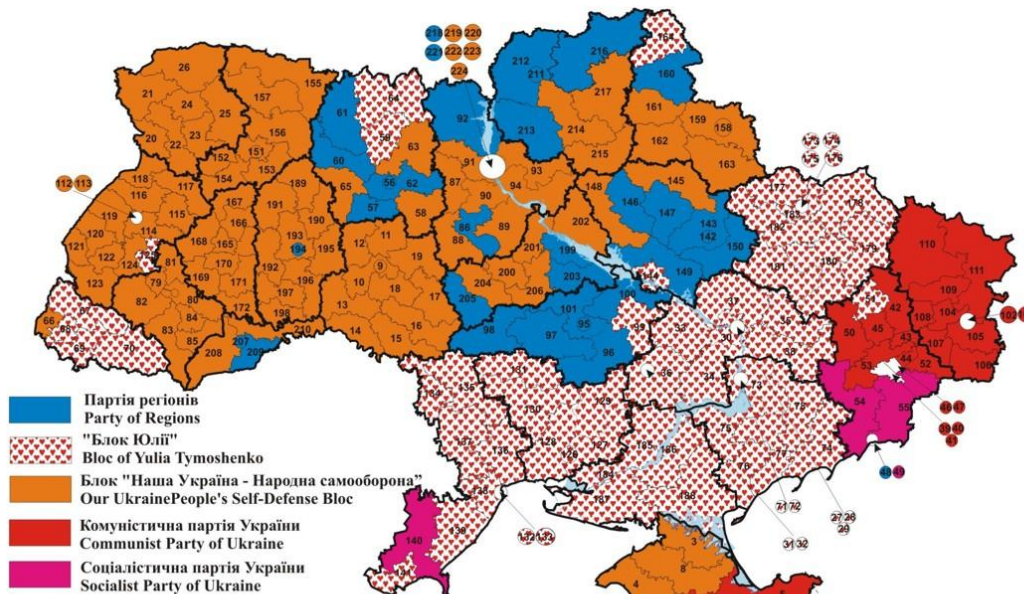
34.36% -Партія регіонів Party of Regions	14.15% - Блок "НАША УКРАЇНА НАРОДНА САМООБОРОНА" Our UkrainePeople's Self-Defense Bloc	3.96% - "Блок Литвина" Bloc of Lytvyn
30.72% - "Блок Юлії" Bloc of Yulia Tymoshenko	5.39% - Комуністична партія України Communist Party of Ukraine	2.86% - Соціалістична партія України Socialist Party of Ukraine

ПАРТІ (БЛОКИ), ЩО ОТРИМАЛИ НАЙБІЛЬШИЙ ВІДСОТОК ГОЛОСІВ ВИБОРЦІВ НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ ПО ОКРУГАХ (2007р.)
PARTIES (BLOCKS) THAT GAINED THE LARGEST SHARE OF VOTES BY ELECTORAL DISTRICTS (2007)

www.vasychenko.in.ua

ПАРТІ (БЛОКИ), ЩО ОТРИМАЛИ ДРУГИЙ РЕЗУЛЬТАТ НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ ПО ОКРУГАХ (2007р.)
THE BLOCKS, THAT HAVE SECOND RESULT ON THE PARLIAMENTARY ELECTIONS BY DISTRICTS (2007)

www.vasychenko.in.ua

6. PREZIDENTSKÉ VOLBY 2010

Prezidentské volby 2010 byly pátými v pořadí od vyhlášení nezávislosti v roce 1991. První kolo prezidentských voleb proběhlo 17.ledna, zúčastnilo se ho 67% ze 36,3 milionů oprávněných voličů. Žádný z 18 kandidátů nenabral více než 50% a druhé kolo bylo vypsáno na 7.2. Postoupili do něj lídr opoziční Strany regionů Viktor Janukovyč (35,32%) a premiérka Julie Tymošenková (25,05%). Prezident Viktor Juščenko dokázal získat jen 5,45% (oproti 52% z roku 2004 jde o zhruba desetinu), což je jen posledním potvrzením zklamání obyvatel v ideálech oranžové revoluce. Viktor Juščenko úplně ztratil v očích občanů kredit, příliš se soustředil na boje o kompetence s vládou a parlamentem. Voliči ho navíc vinili (47%) z ekonomické krize, které ale se svými omezenými pravomocemi nemohl nijak předejít. Premiérku Tymošenkovou oproti tomu jen 22% a parlament jako celek 17%. (Copsey, Shapovalova 2010). V podstatě se dá říci, že se Juščenko stal obětí vlastního úspěchu - svobody slova a kritiky médií.

Překvapením se stalo třetí místo podnikatele a bývalého guvernéra Národní banky Ukrajiny Serhije Tihipka, jehož podpora silně vzrostla doslova v posledních týdnech před volbami a zastavila se na čísle 13,05%. Za ním skončil Arsenij Jacenjuk, bývalý ministr zahraničí, ekonomiky a také předseda parlamentu, s 6,96%. Jeho podpora ale v průběhu roku postupně padala z nadějných 14%. Znovu se začalo mluvit o poptávce Ukrajinců po nových tvářích a touze po změně. V druhém kole ale většina vybírala „mešní zlo“. Pro takové tvrzení svědčí i fakt vysokého procenta voličů, kteří se rozhodli nepodpořit ani jednoho z kandidátů („proti všem“ hlasovalo 4,36%, v Kyjevě dokonce 8,05%). Volební mapy znovu potvrzují tradiční elektorální rozdělení Ukrajiny na severozápad a jihovýchod, kdy Tymošenková získala podporu v 17 oblastech západu, severu a středu země a Janukovyč v 10 oblastech jihu a východu. O výsledku voleb tak rozhodlo několik faktorů. Hlasy z centrálních oblastí, volební účast a množství voličů, kteří se rozhodli hlasovat proti oběma kandidátům.

Boj Tymošenkové s Janukovyčem roku 2010 nelze jednoduše srovnat s bojem Juščenko-Janukovyč 2004. V průběhu tehdejší vyostřené kampaně byl Juščenko záhadně otráven (dodnes se neví kým a jak) a stovky tisíc lidí protestovaly v ulicích

proti falšování voleb. Oranžová revoluce byla bitvou dobra a zla, volby 2010 ne. Otázku, jestli bude nový "Majdán", tedy revoluce, si pokládali jen zahraniční novináři, na Ukrajině bylo jasné, že do ulic nikdo jen tak nevyjde. Atmosféra nebyla nijak dramatická a volební kampaň obyčejná, pro Ukrajince možná i trochu nudná.

Julie Tymošenková využívala svého charisma, stavila se do role silného lídra a protože pro její případné vítězství bylo nutné neodradit západní voliče, vrátila se k rétorice z dob oranžové revoluce. Apelovala na demokratické hodnoty a snažila se znovu ztotožnit Janukovyče s banditismem. Naopak Viktor Janukovyč se představil jako pragmatický politik, který zastává názor "co je dobré pro velký byznys, to je dobré i pro Ukrajinu". Pragmaticky přistupuje proto k Rusku (trh, ekonomický růst) i k EU, od které požadoval hmatatelné výsledky v podobě zóny volného obchodu nebo zrušení bezvízového režimu. Členství pro něj není primární. Zahraničně-bezpečnostní politika Ukrajiny ale nebyla oproti minulým prezidentským volbám zásadním tématem předvolební kampaně, ačkoliv jsou tyto dvě oblasti v kompetenci prezidenta Ukrajiny. Janukovyč i Tymošenková mluvili o nutnosti zlepšit vztahy s Ruskem, současně ale i o prohloubení vztahů s EU a USA. Otázka NATO nebyla v této volební kampani aktuální, oba kandidáti trvali na provedení referenda (vstup do NATO má na Ukrajině maximálně 30% podporu). Oba jako svou prioritu prezentovali evropskou integraci a bylo by proto chybou kandidáty zaškatulkovat jako "proruský" a "prozápadní". Ruská pozice v prezidentských volbách byla na první pohled jiná, než v roce 2004. Historickým partnerem pro stranu Jednotné Rusko je sice Strana Regionů, v letošních volbách ale oficiální podporu Janukovyčovi odmítlo vyjádřit a spolupracovat bylo podle všeho schopno i s tehdejší premiérkou a kandidátkou Tymošenkovou. Janukovyč znovu využil téma ruského jazyka (sliboval jeho povýšení na úroveň ukrajinského, tedy oficiálního) k mobilizaci svého elektorátu. Klíčovým tématem ale byla ekonomická krize. Tymošenkovou, jako premiérku, obviňovali ze všech problémů, se kterými se země musela potýkat, kritiky se jí dostalo i ze strany prezidenta Juščenka. Ten v podstatě dělal všechno proto, aby Tymošenková volby nevyhrála. Probírala se i témata tranzitu plynu a energetické bezpečnosti, Černomořské flotily, korupce, nebo soudní reformy.¹⁷

¹⁷ Доповідь «Українського форуму»: Порівняльний аналіз передвиборчих програм кандидатів в Президенти, 2010, [http://uf.org.ua/additional/3328330__Forum-analiz_programm2_\(1\).pdf](http://uf.org.ua/additional/3328330__Forum-analiz_programm2_(1).pdf), 1.1.2011

Rozdíly v programech jsou na první pohled minimální, zásadní rozdíl spočívá v tom, jaké finančně-průmyslové skupiny kandidáti zastupují, protože volby jsou bojem o moc mezi těmito skupinami. Už neexistuje jednoznačné dobro a zlo, jako tomu bylo v předchozích prezidentských volbách. Tyto volby byly hlasováním o "menším zlu". Sami Ukrajinci často říkají, že by jim bylo milejší volit mezi Jacenjukiem a Tihipkem, nicméně do druhého kola stejně postoupila jména, která nevyvolala u nikoho nadšení.¹⁸ Proč? Jejich volbu často motivovala snaha, aby nepropadl jejich hlas. Z toho jasně vyplývá nepochopení situace a základní volební logiky. V prvním kole přirozeně hlas propadnout nemůže, protože ve druhém ho nikdo neztrácí.

Rozdíl 10,5% mezi Tymošenkovou a Janukovyčem po prvním kole byl pro premiérku studenou sprchou, její štáb to připsal falsifikacím, ty se nicméně neprokázaly. Volby byly oceněny jako spravedlivé a demokratické. To, že si téměř nikdo netroufal předpovědět výsledek druhého kola, i když byl odstup mezi kandidáty více než 10%, Tymošenková měla pořád šanci, pozitivně vypovídalo o ukrajinské demokracii.

Dne 7. 2. 2010 proběhlo druhé kolo voleb a vítězem byl o týden později oficiálně prohlášen Viktor Janukovyč se 48,95% (12 481 268 hlasů), druhá Julie Tymošenková získala 45,47% (11 593 340 hlasů). Ani jednoho z kandidátů nepodpořilo 4,36% voličů, 1,19% hlasovacích lístků bylo prohlášeno za neplatné. Volební účast dosáhla 69,15%. V druhém kole ale většina vybírala „menší zlo“. Pro takové tvrzení svědčí i fakt vysokého procenta voličů, kteří se rozhodli nepodpořit ani jednoho z kandidátů („proti všem“ hlasovalo 4,36%, v Kyjevě dokonce 8,05%). Julije Tymošenková se znovu pokoušela prokázat, že volby byly zfalšifikované, nakonec ale všechna svá obvinění stáhla. Všechny významné mezinárodní organizace (OBSE, Rada Evropy, Evropský parlament, pozorovatelská mise SNS, CIS-EMO, ENEMO) monitorující volební proces na Ukrajině prohlásily volby za demokratické, čestné a spravedlivé, bez systémových selhání.

¹⁸ z rozhovorů provedených na Ukrajině autorem, pozorovatel OBSE, 2.kolo prezidentských voleb

Tabulka č.7: Výsledky prezidentských voleb 2010

OBLAST	TYM.		JAN.		PROTI VŠEM	
	1 kolo	2 kolo	1 kolo	2 kolo	1 kolo	2 kolo
Ukrajina	25,05%	45,47%	35,32%	48,95%	2,20%	4,36%
AR Krym	11,96%	17,31%	61,13%	78,24%	1,79%	3,23%
Vinycká	46,90%	71,10%	15,01%	24,26%	2,28%	3,32%
Volyňská	53,78%	81,85%	9,60%	14,01%	1,69%	3,11%
Dnipro-petrovská	14,78%	29,13%	41,67%	62,70%	2,42%	6,75%
Doněcká	4,32%	6,45%	76,04%	90,44%	1,54%	2,26%
Žytomyrská	32,64%	57,50%	24,27%	36,70%	2,17%	4,53%
Zakarpatská	26,23%	51,66%	29,65%	41,55%	2,58%	4,46%
Zaporižská	12,26%	22,22%	50,83%	71,50%	2,08%	5,07%
Ivano-Frankivská	38,98%	88,89%	5,11%	7,02%	1,79%	2,84%
Kyjivská	42,29%	69,71%	15,45%	23,61%	2,93%	5,10%
Kirovohradská	34,58%	54,66%	26,74%	39,61%	2,37%	4,46%
Luhanská	6,51%	7,72%	71,07%	88,96%	1,46%	2,34%
Lvivská	34,70%	86,20%	5,67%	8,60%	1,80%	4,15%
Mykolajivská	13,53%	22,95%	51,27%	71,53%	2,09%	4,30%
Oděská	10,18%	19,52%	51,12%	74,14%	1,65%	4,61%
Poltavská	32,02%	54,20%	25,27%	38,99%	3,13%	5,75%
Rivnenská	43,85%	76,24%	12,48%	18,91%	2,19%	3,65%
Sumská	36,78%	62,89%	18,66%	30,40%	2,75%	5,33%
Ternopilská	35,67%	88,39%	9,82%	7,92%	1,62%	2,83%
Charkivská	10,68%	22,43%	50,18%	71,35%	2,17%	5,12%
Chersonská	19,33%	33,73%	40,37%	59,98%	2,43%	5,04%

Chmelnická	40,06%	69,74%	15,23%	24,94%	1,91%	3,84%
Čerkasská	41,21%	65,37%	17,36%	28,84%	2,56%	4,48%
Černivecká	32,31%	66,47%	19,12%	27,64%	2,04%	4,11%
Černihivská	42,74%	63,63%	19,51%	30,95%	2,52%	4,22%
Kyjev	35,74%	65,34%	15,91%	25,72%	4,08%	8,05%
m. Sevastopol	6,52%	10,38%	56,09%	84,35%	2,38%	4,35%
zahraniční obvod	23,24%	60,57%	29,57%	33,96%	1,93%	4,54%

<http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>

6.1. FAKTORY JANUKOVYČOVA VÍTĚZSTVÍ

Kandidáti se pokoušeli oslovit voliče i v konkurenčních regionech. Janukovyč ve středu země, Tymošenková na východě. Tam neměla vůbec špatnou výchozí pozici. BJUT disponoval celkem silnou podporou i v oblastech, kde se v parlamentních volbách vítězem stala Strana regionů. Naše Ukrajina držela bezpečně jen tři západní oblasti. Pro mentalitu tamějších voličů je pro obě politické strany (Naší Ukrajinu a BJUT) výhodnější demonstrovat jednotu, než mezi sebou bojovat o vítězství, toto nepsané pravidlo ale bylo v prezidentských volbách porušeno. Prezident Viktor Juščenko Juliji Tymošenkovou neustále kritizoval a ačkoli prohlásil, že nepodpoří ve 2.kole ani jednoho z kandidátů, bylo zřejmé, že mu Janukovyč vadí méně.

Systém hodnot Oranžové revoluce byl narušen, volební chování západoukrajinských voličů se zásadně změnilo. Poptávka po nových tvářích je poptávkou po změně. Tu mají přinést politici nové generace jako právě Jacenjuk, Tihipko, Hricenko... Do nedávné doby se veškeré volby odehrávaly na linii „náš x cizí“, na západě ale vznikla otázka „Kdo z našich je lepší?“. A přesně takové chování nahrálo Janukovyčovi. Spojování s oranžovým táborem byli premiérka Julie Tymošenková a bývalý předseda parlamentu Arsenij Jacenjuk a samozřejmě Viktor Juščenko.

Jihovýchod byl psychologicky ve výhodě. Jejich kandidát (Janukovyč) se nestal v roce 2004 prezidentem. Zafungoval faktor touhy po odvetě a snaha napravit křivdu. Navíc východ není politikou tak zklamán, jelikož v oranžový tábor nevkládal příliš nadějí, jako tomu bylo na západě země. Východ ale není jednotný, za slabý článek byla považována Dněpropetrovská oblast, malá „bát'kivštinou“ (domovinou) Julie Tymošenkové, faktor původu hraje při rozhodování voličů důležitou roli, tam ale Tymošenková zklamala a to i přesto, že Dněpropetrovská oblast více spolupracuje s oranžovými, s Kyjevem, a staví se proti dominanci Donbasu (Doněcké a Luganské oblasti). Dněpropetrovská oblast byla v porovnání s Donbasem vždy tou opomíjenější, dnes ale soustřeďuje asi třetinu ukrajinského kapitálu (Pinčuk, Tymošenková, Kolomojskyj, Lazarenko..). Daleko lépe se zde představil jiný "Dněpropetrovčan" Serhij Tihipko. Strana regionů ale dokázala vliv BJUTu minimalizovat, což se také jistě podílelo na Janukovyčově výsledku. Ve srovnání s předcházejícími volbami (do parlamentu v roce 2007) se objevil nový trend. Střed Ukrajiny, jako nárazníková zóna mezi modrým jihovýchodem a oranžovým západem, se v těchto volbách stal výjimečný vysokou koncentrací protestních hlasů a výběrem spíše alternativních než favorizovaných kandidátů, velké množství volebních lístků s úpravou „proti všem“ – především pak v hlavním městě Kyjevě.

Z exit pollu provedeného TV stanicí ICTV¹⁹ získáme představu o přesunu volební podpory od neúspěšných kandidátů z prvního kola. Zhruba 44% chtělo podpořit Janukovyče, 37% Tymošenkovou. Co se týče voličů prezidenta Juščenka tak téměř všichni byli rozhodnuti jít znovu k volbám a podpořit Juliji Tymošenkovou (83%). Jejich motivací nebyly sympatie k premiérce nebo sentiment k Oranžové revoluce, ale zejména obava z možnosti zvolení Janukovyče. Stejně tak tomu bylo i v případě voličů dalších neúspěšných kandidátů, Jurije Kostjenka, Oleha Tjahniboka. Naopak ti, co podpořili komunistického kandidáta Petra Symoněnka z 90% podpořili Viktora Janukovyče. V případě voličů Serhije Tihipka se obecně mluvilo o třetinách, ale exit poll ICTV přišel s jiným údajem, 56% voličů Tihipka chtělo podpořit Janukovyče. Voliči Arsenije Jacenjuka zase z 80% Tymošenkovou. Elektoráty Jacenjuka a Tihipka

¹⁹Романенко Юрий: Картина маслом-2: Предварительный анализ результатов президентских выборов в Украине. Электоральные карты, графики и т.д., <http://pervodika.ru/articles/11079.html>, 10.12.2010

si jsou věkovou a vzdělanostní strukturou podobné, jde o voliče mladší 40 let (u Jacenjuka dokonce 30 let) s vysokoškolským vzděláním. Etnickým složením se acenjukův elektorát podobal voličům Tymošenkové, z 90% se jedná o etnické Ukrajince. Tihipko dokázal oslovit zklamaného voliče zejména na východě, tedy bývalého voliče Janukovyče a nenechal je utéct k Tymošenkové. Zafungoval také tzv. sousedský efekt, Tihipko je spojován s Dnipropetrovskem, stejně jako Julije Tymošenková. Z údajů, které přinesl Národní exit poll²⁰ lze také vyčíst přesun podpory mezi jednotlivými kandidáty. Janukovyč získal 4,6% od Tihipka, 1,6% od Symoněnka a 1% od Jacenjuka. K Juliji Tymošenkové přešlo 4,8% voličských hlasů od Serhije Tihipka, 2,9% od Arsenije Jacenjuka a 3,1% od Viktora Juščenka.

Navíc, když se podíváme na výsledky Národního exit pollu 2010²¹ co do sociální struktury elektorátu a srovnáme je s výsledky 2004 roku, dojdeme je stejnému závěru, tedy že sociální struktura elektorátu obou kandidátů je v podstatě stejná. Podíl žen v elektorátu Janukovyče je o 2% vyšší než u Tymošenkové, podíl mužů o 4%. Středoškoláci převažují u Janukovyče o 8%, vysokoškoláci o zhruba 2%. Věková struktura se nejvíce rozchází ve skupině 60+. V elektorátu Janukovyče je důchodců o 8% více, než v elektorátu Julije Tymošenkové. Větší, ale ne zásadní rozdíl je v podpoře, kterou vykazují voliči z vesnic (o 20% více podpořilo Juliji Tymošenkovou) a z měst (o 12% více podpořilo Viktora Janukovyče). Rozhodující jsou znovu etnická identifikace voliče a jím používaný jazyk.

6.2. POLITICKÝ KONTEXT PRZIDENTSKÝCH VOLEB

Pokud vyjdeme z předpokladu, že "oranžoví" voliči mají blíže k Tymošenkové nebo prostě jen protestovali proti Janukovyčovi, můžeme provést srovnání výsledků Julije Tymošenkové (2010) s výsledky Viktora Juščenka (2004), stejně jako srovnání obou výsledků u Viktora Janukovyče. V prosinci 2004 Juščenko porazil Janukovyče o více než 2,2 miliony hlasů, v roce 2010 Tymošenková prohrála skoro o 900 000. Viktor Janukovyč vyhrál s méně hlasy než Juščenko v 2004 a dokonce ztratil i 400 000 "svých" hlasů z roku 2004. V roce 2010 takový výsledek na vítězství stačil. Kde můžeme hledat příčiny jeho vítězství? Ze srovnávací analýzy volebního chování při

²⁰ Національний екзит-пол' 2010, <http://www.exitpoll.org.ua/ua/novini/1248.htm>, 10.12.2010

²¹ tamtéž

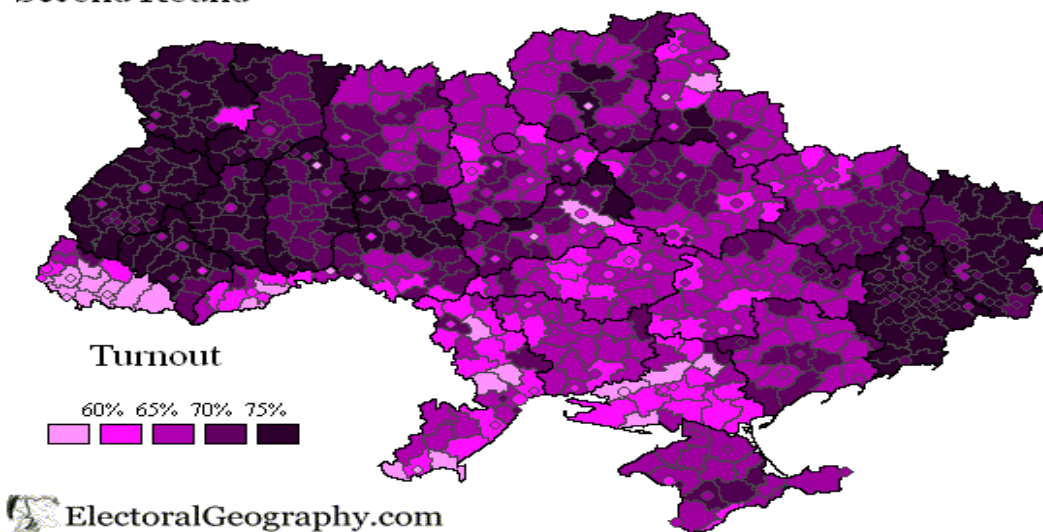
prezidentských volbách v letech 2004 a 2010 čtyř základních oblastí - jih, východ, střed a západ (Copsey, Shapovalova 2010) získáme zajímavé informace.

Ukrajinci byli a jsou politikou unaveni, zároveň se ale radikalizují se. Důkazem jsou březnové (2009) ternopilské volby do oblastní rady, kde s více než 30% zvítězila nacionalistická strana Svoboda vedená Olehem Tjahnibokem nebo výsledky této strany v posledních komunálních volbách (říjen 2010), kdy dokázala nabrat 6% i na východě země. V případě prezidentských voleb se někteří rozhodli využít možnost "nepodpořit ani jednoho z kandidátů", kterou v prvním kole využilo přes 2% voličů a ve druhém kole dokonce něco přes 4%. Celkově se jedná o více než milion voličů, kteří přišli k volbám a hlasovali „proti všem“. Jde o největší číslo v historii ukrajinských voleb, rozdělení těchto protestních hlasů je na Ukrajině víceméně rovnoměrné, ale nejvíce jich najdeme ve středu země, následuje východní Ukrajina. Absolutně nejvyššího čísla dosáhl Kyjev (8%), následovaný Dnipropetrovskem. Ten, i když leží na východě Ukrajiny, je ztrátovým hlavně pro Tymošenkovou, protože se jedná o její malou „bát'kivštinu“ (rodné místo).

Celkově Janukovyče a Tymošenkovou podpořilo v prvním kole jen asi 50% voličů oproti 80%, kteří podpořili Janukovyče a Juščenka v roce 2004. Rozdíl byl i ve volební účasti, 69% (2010) oproti 77% (2004) a nakonec největší počet voličů v historii nepodpořil ani jednoho z kandidátů. Na východě 4,2%, na západě 3,6%.

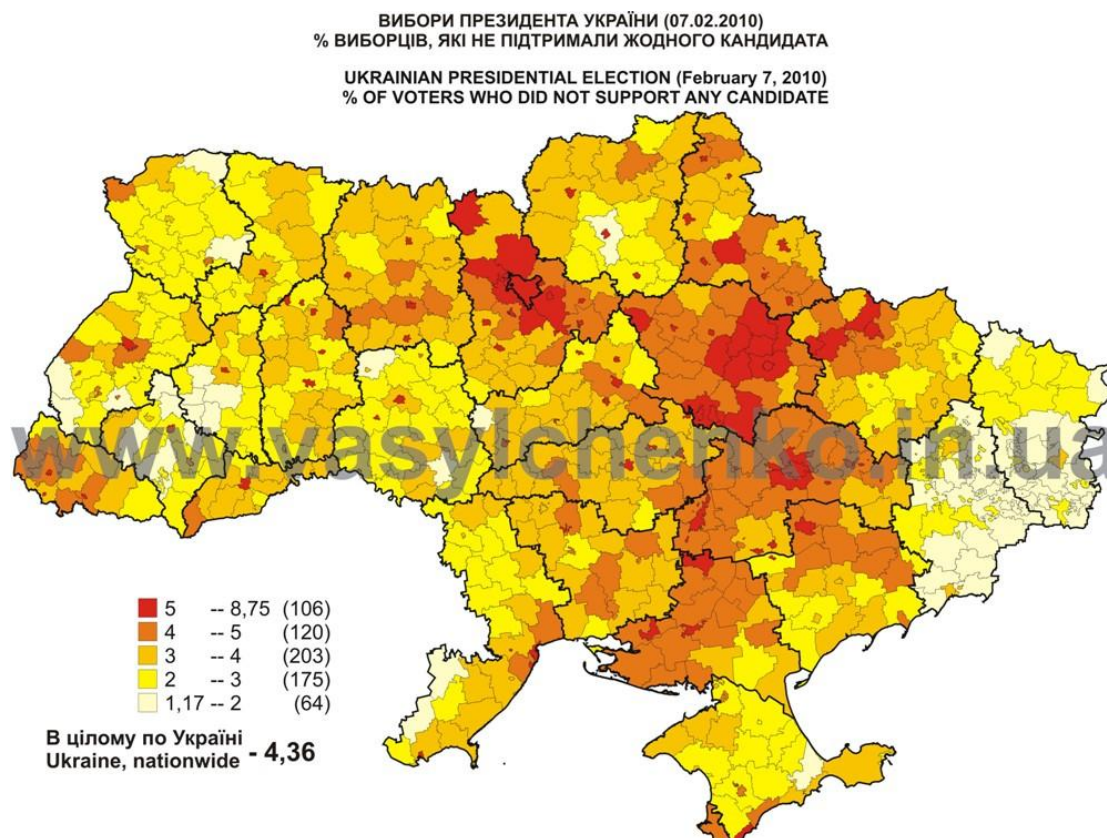
Mapa č.10: Prezidentské volby 2010, volební účast

Ukrainian Presidential Election, 2010 Second Round

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html>

Mapa č.11: Prezidentské volby 2010, hlasy „proti všem“, druhé kolo

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html>

Viktor Janukovyč ztratil nejvíce hlasů, a to okolo jednoho milionu, překvapivě na východě Ukrajiny, tedy v oblastech, které ho tradičně podporují (core constituency). Navíc z onoho jednoho milionu bylo 800 000 z Luhanské a Doněcké oblasti, dvou nejtypičtějším východních oblastí Ukrajiny. Strana regionů dokonce vznikla jako regionální doněcká strana. Naproti tomu Tymošenková dokázala v těchto oblastech získat nové voliče, (hlavně v Doněcku a Luhansku). Nicméně se jednalo jen asi o 40 000 a tyto zisky nemohou v žádném případě kompenzovat její celkovou ztrátu v tomto regionu, která činí více než 200 000 hlasů.

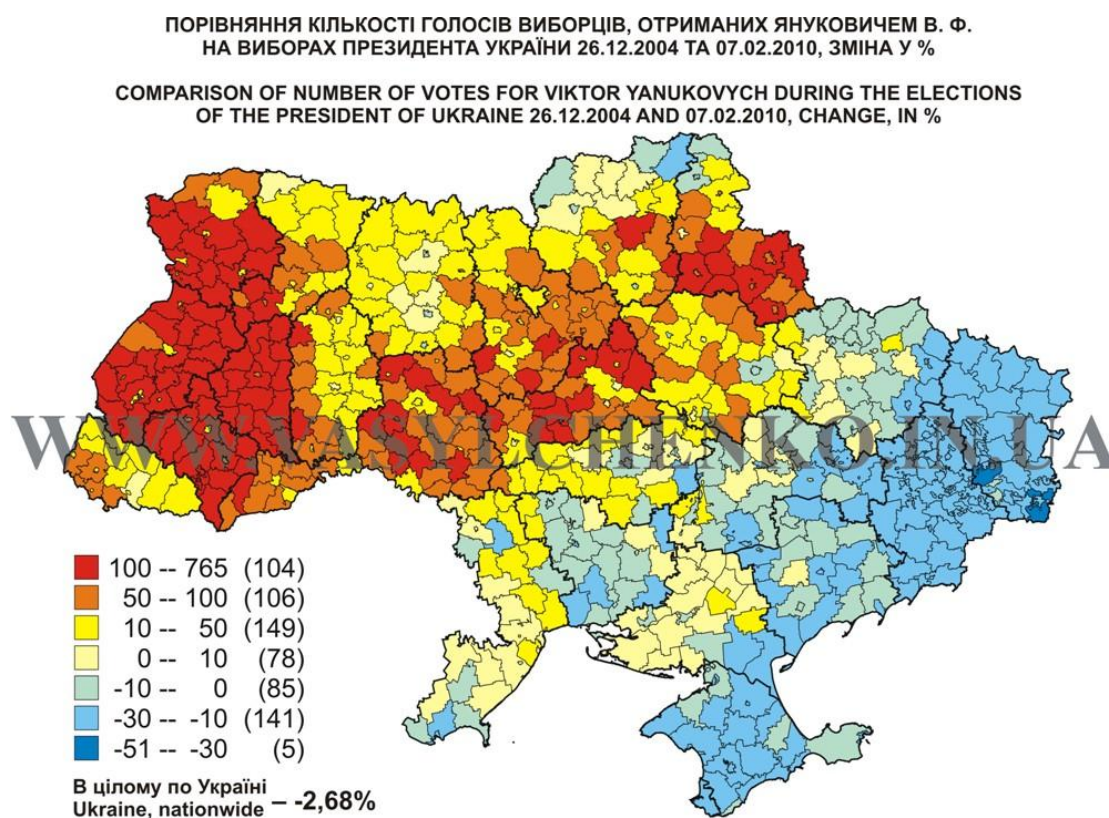
Janukovyč navíc ztratil ještě dalších 300 000 hlasů na jižní Ukrajině, z toho nejvíce na Krymu (téměř 200 000) a svůj výsledek zlepšil jen v Oděse (o 32 000 hlasů). Podobně Julije Tymošenková ztratila okolo 260 000 „oranžových“ voličů a mírně si polepšila jen na Krymu (5 000). Největší porážku Tymošenková utrpěla v centrálních oblastech. I přes veškeré snahy nalákat venkovské voliče distribucí pozemků a dalšími podporami z rozpočtu, se její celková ztráta, v porovnání s výsledkem Viktora Juščenka (2004), pohybuje okolo 1,7 milionu voličů, nejvíce z nich v Kyjevě a Kyjevské oblasti, Žytomyrské a Vynitské oblasti. Naopak Janukovyč dokázal na střední Ukrajině oslovit okolo půl milionu nových voličů!

Na západní Ukrajině Tymošenková ztratila oproti Juščenkovi ještě další 1,2 milionu voličů a její průměrná ztráta v každé oblasti činila více než 100 000 hlasů, s výjimkou Lvovské oblasti, kde dokázala ztratit až 300 000 voličů v porovnání s Juščenkovým výsledkem 2004. Viktor Janukovyč naopak i na západní Ukrajině dokázal získat nové stoupence, přes 320 000 nových hlasů, z nichž nejvíce na Zakarpatí. To, že dokázal oslovit voliče centrálních oblastí a v Zakarpatí (zisk okolo 800 000 nových hlasů) pomohlo vyrovnat jeho ztráty na jihu a východě země. Na Zakarpatí hraje zásadní roli Viktor Baloha, bývalý kancléř prezidenta Juščenka, který ve volbách 2010 ale stál za Janukovyčem. Příznačné je, že se Baloha stal ministrem v současné vládě, kterou vede právě Strana regionů.

Navíc nižší volební účast, v porovnání s rokem 2004, na západě a ve středu země znamenala zásadní ztrátu pro Juliji Tymošenkovou. Janukovyčovy ztráty jsou v porovnání se ztrátami Tymošenkové asi třetinové. Ta na západní a centrální Ukrajině ztratila více než 3 000 000, z toho okolo 2 000 000 jsou bývalí Juščenkovi voliči, které nedokázala mobilizovat a zaujmout. Prostě nepřišli k volbám. Janukovyč dokázal na západě a ve středu Ukrajiny přitáhnout daleko více voličů než v roce 2004,

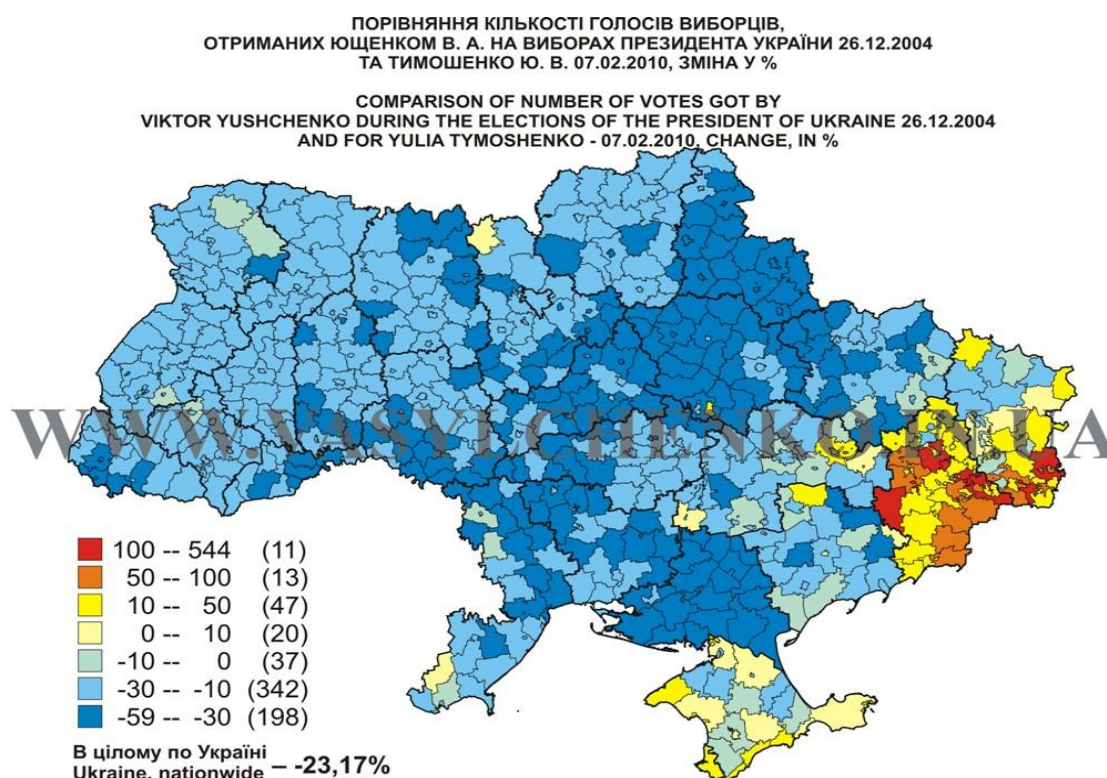
Tymošenková zmobilizovala jen 72% a 79% voličů, kteří na střední a západní Ukrajině podpořili Juščenka v roce 2004. Ale stejně jako Tymošenkova i Janukovyč měl problém mobilizovat svůj elektorát z roku 2004, podařilo se mu to na 86%. Klíč k Janukovyčově vítězství leží v jeho ziscích a zlepšení v centrálních oblastech Ukrajiny. V roce 2004 Janukovyčovým nejlepším výsledkem na střední Ukrajině bylo 31% v Kirovohradské oblasti, v roce 2010 tam už ale získal okolo 40%! Jeho zisky v ostatních centrálních oblastech se zvýšily průměrně o 10%, největší růst zaznamenal v Sumské oblasti (malá bát'kivština Juščenka) ze 16% na 32% a Vynitské z 12% na 24% (Copsey, Shapovalova 2010). Jen ve třech západních oblastech jeho podpora nepřesahuje 10%. Jedná se o Lviv, Ternopil a Ivano-Frankivsk (okolo 7-9%). Volební účast v těchto oblastech ale upadla o 10% (srovnání 2.kola 2004 a 2010).

Mapa č.12: Prezidentské volby 2010, srovnání přírůstku/úbytku hlasů oproti roku 2004, Janukovyč

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html>

Mapa č.13: Prezidentské volby 2010, srovnání přírůstku/úbytku hlasů oproti roku 2004, Juščenko (2004) –Тимошенкова (2010)

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html>

Následující mapy názorně ukazují na rozložení volební podpory během prvního a druhého kola prezidentských voleb 2010. Jedoznačně dominují červená (Julije Tymošenkova) a modrá (Viktor Janukovyč). Při pohledu na mapu znázorňující druhá místa vidíme, že na západní Ukrajině se za Tymošenkovou umístil Viktor Juščenko (Haličina) nebo Viktor Janukovyč (severo-západní Ukrajina), v centrálních oblastech alternaci Tymošenko-Janukovyč dokázal narušit jen Serhij Tihipko (Kyjev a Kyjevská oblast). Na východě a jihu Ukrajiny se o druhá místa podělila Julije Tymošenkova se Serhijem Tihipkem.

Мапа ч.14: Президентські вибори 2010, 1.коло, сrovnání prvých a druhých míst

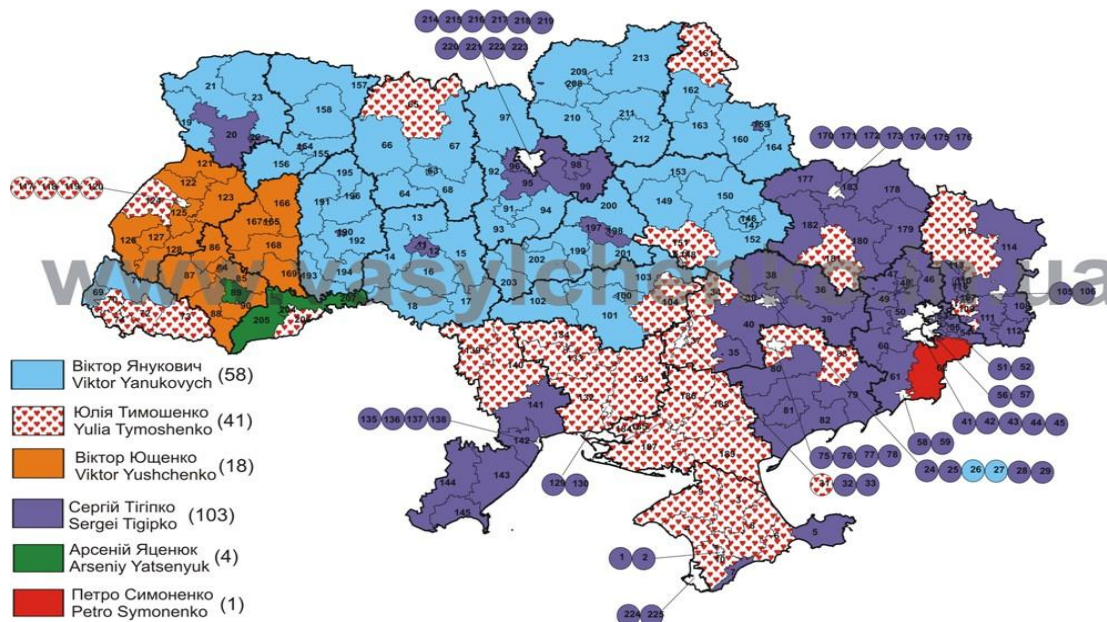
КАНДИДАТИ В ПРЕЗИДЕНТИ, ЩО ОТРИМАЛИ НАЙБІЛЬШИЙ ВІДСОТОК ГОЛОСІВ ВИБОРЦІВ ПО ОКРУГАХ (17.01.2010)

PRESIDENTIAL CANDIDATES THAT HAVE RECEIVED THE LARGEST PERCENTAGE OF THE VOTES BY PRECINCT (January 17, 2010)

КАНДИДАТИ В ПРЕЗИДЕНТИ, ЩО ОТРИМАЛИ ДРУГИЙ РЕЗУЛЬТАТ ПО ОКРУГАХ (17.01.2010р.)

PRESIDENTIAL CANDIDATES, THAT HAVE SECOND RESULT BY DISTRICTS (January 17, 2010)

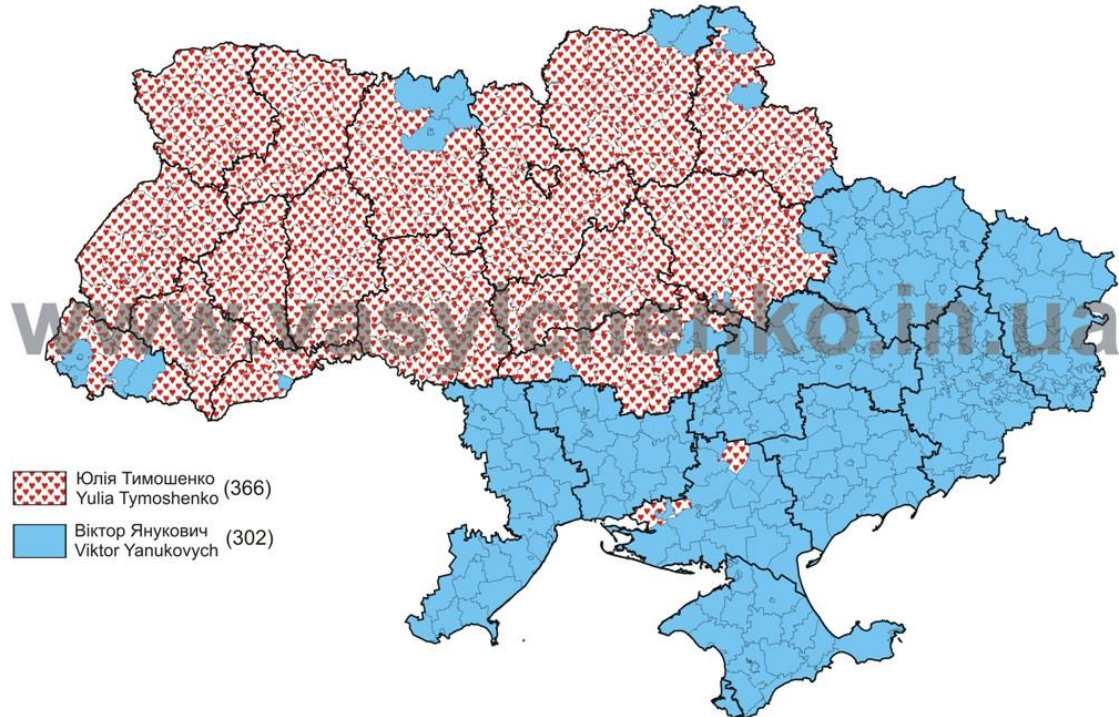

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html>

Мапа ч.15: Президентські вибори 2010, 2.кolo

КАНДИДАТИ В ПРЕЗИДЕНТИ, ЯКІ ОТРИМАЛИ НАЙБІЛЬШИЙ ВІДСОТОК ГОЛОСІВ ВИБОРЦІВ
ПО РАЙОНАХ ТА МІСТАХ РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО (ОБЛАСНОГО) ЗНАЧЕННЯ (07.02.2010)

PRESIDENTIAL CANDIDATES WHO GOT MOST PERCENTAGE OF VOTES
BY RAYONS AND CITIES OF REPUBLICAN (OBLAST) STATUS (February 7, 2010)

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html>

7.ZÁVĚR

Samostatná Ukrajina je objektem zájmu mnoha výzkumů regionalismu, nejde ale o výjimku. Stejně jako mnoho ostatních multietnických zemí má problémy s budováním politického národu, navzdory všem varováním se regionální antagonismy nikdy neproměnily v násilí. Fakt regionálního rozdělení země ale nelze popřít a zdá se být silně zakořeněn v ukrajinské společnosti, protože s časem jeho význam neslábne. V posledních letech se politické procesy na Ukrajině vyznačovaly zvláštní dynamikou a ostrotou. Mezi lety 2004 - 2010 Ukrajina zažila šestery volby, dvoje prezidentské, dvoje místní a dvoje parlamentní. Jejich nejcharakterističtějším rysem se stalo aktivní využívání sociálně-kulturních rozdílů ukrajinské společnosti, a proto je zkoumání tohoto faktoru velmi důležité pro další rozvoj ukrajinského politického systému.

Regionální rozdíly politických sympatií obyvatel Ukrajiny nejsou ničím novým, což dokazují výsledky zejména prezidentských voleb od zisku nezávislosti. Na západě byla tradičně vyšší podpora stran národnědemokratických, na východě a jihu zase hlasovali převážně za levici. V centru země se podpora mezi tyto ideologické proudy dělila. Zvláštnosti stranického systému jsou následkem politizace odlišností, které existují mezi různými regiony země a jejich obyvateli. Základem je regionalizace politického prostoru země, kdy se sympatie k politickým aktérům (politických stran, bloků nebo i samotných politiků) formují na základě jejich identifikace s regionálním kolektivním “my” versus “oni”.

Zřetelně se tato dichotomie projevuje v regionální lokalizaci voličských základů hlavních politických sil. Vznikla dvě vzájemně si konkurující centra podpory reprezentované Stranou regionů (částečně i Komunistickou stranou Ukrajiny) na jedné, a Blokem Julije Tymošenkové a Naší Ukrajinou-Národní Sebeobranou na straně druhé. Jako jistá alternativa se profiluje Front zmin prezidentského kandidáta Arsenije Jacenjuka nebo Silná Ukrajina vicepremiéra Serhije Tihipka, ani jedna ale nedisponuje potenciálem, který by jim umožnil stát se silnou středovou stranou, která by dokázala integrovat voliče obou těchto táborů. Zásadním tématem voleb nejsou návrhy na řešení sociálně-ekonomické situace v zemi, tedy prioritního

zájmu obyvatel (i když sociální populismus samozřejmě hrál a hraje svou roli), ale otázky, které regiony rozdělují. Možnost dosažení společenského kompromisu je proto minimální. Vědomě využívaná sociální témata s konfliktním potenciálem, která staví obyvatele proti sobě, jsou status ruského jazyka, podpora té či jiné větve ukrajinské pravoslavné církve, priorita v zahraničně-politické orientaci země, vstup do NATO, hodnocení činnosti Ukrajinské povstalecké armády a role Stepana Bandery, hladomor z let 1932/33....Podle sociologů se nejedná o témata, která by nejvíce páčila ukrajinskou společnost, nicméně mají nejviditelnější volební efekt. Sociálně-konfliktní témata dokáží elektorát krátkodobě mobilizovat. Z pohledu zájmů politických stran, jde o nejjednodušší způsob vytvoření a udržení vlastního elektorátu. Geografie užívání ukrajinského nebo ruského jazyka koreluje s politickými pohledy jejich nositelů. Jazyková příslušnost je jednou ze základních determinant, které formují ideově-politické priority Ukrajinců.

Většině ukrajinských politických stran se nepodařilo vytvořit stálou sociální základnu, postavenou na společném pohledu na řešení sociálně-ekonomických problémů, nedokázaly se stát reprezentanty zájmů pevné sociální vrstvy a odlišit se tak od ostatních politických stran (Jakymenko 2007). Proto se přeorientovaly na jiná témata. Sobecké chování politických stran má ale své důsledky. Jakýkoli stranický systém formuje a zároveň i deformuje myšlení obyvatel. Následkem je fixace stereotypního přijímání obyvatel jiných regionů a narušení procesu vytváření celoukrajinské identity a tím také politického národu. Dichotomie „náš x cizí“ se nevztahuje k okolním zemím, ale k vlastním spoluobčanům. Neexistuje obecné chápání ukrajinské státnosti. Výsledkem je společnost, která nemá jednotný pohled téměř na nic.

Při zkoumání ukrajinské volební geografie si musíme všimnout tří základních momentů. Zásadního významu centrálních oblastí, nejednotnosti západní Ukrajiny a toho, že regionalizace není závislá na sociální struktuře regionu. Skupinové zájmy zatím nenahradily etnickou identifikaci.

Cílem této práce bylo postihnout faktory, které nám, na základě využití metod volební geografie, umožní objasnit vítězství Viktora Janukovyče v prezidentských volbách 2010, což je zajímavé zejména v kontextu jeho porážky a následné dočasné izolace

v roce 2005, po tzv. Oranžové revoluci. Viktor Janukovyč vyhrál s méně hlasy než Juščenko v roce 2004 a dokonce ztratil i 400 000 "svých" hlasů z roku 2004. Na vítězství takový zisk ale stačil. Příčinou byla nižší volební účast, především na západě a ve středu země, tedy oblasti podporující hlavně Juliji Tymošenkovou a daleko vyšší procento voličů, kteří nepodpořili ani jednoho z kandidátů. Ztráty ve voličské podpoře zaznamenali sice oba kandidáti, rozhodující roli ale sehrály centrální oblasti, kde zásadně ztratila Julije Tymošenková oproti Juščenkovi ještě další 1,2 milionu voličů, naopak Viktor Janukovyč dokázal získat nové stoupence na západní Ukrajině, zejména v Zakarpatí, což mu pomohlo vyrovnat jeho ztráty na jihu a východě země. Tymošenková nedokázala mobilizovat Juščenkův elektorát a Janukovyčovi ztráty byly v porovnání se ztrátami Tymošenkové asi třetinové. Klíč k Janukovyčově vítězství leží v jeho ziscích v centrálních oblastech Ukrajiny.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

A. Základní literatura obecná

Agnew, John: Making Political Geography, Oxford University Press INC., New York, 2002, ISBN: 0-340-75-954-2

Alvarez-Rivera, M: Ukraine holds an early parliamentary election,
<http://globaleconomydoesmatter.blogspot.com/2007/09/ukraine-holds-early-parliamentary.html>

Birch, Sarah: Electoral behaviour in Western Ukraine in national elections and referendums, 1989-91, Europe-Asia Studies, Nov, 1995

Cherkashyn K.V. : ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОВЕДЕННЯ ИЗБИРАТЕЛІЙ УКРАЇНИ ПОСЛІ «ОРАНЖЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ»,
<HTTP://WWW.ELECTORALGEOGRAPHY.COM/DOCS/CHERKASHIN/CHERKASHIN1.DOC>

Chmelko, V. , Oksamytna, S. : Regional Divisions of Ukraine in the 2004 Presidential Elections : Gender, Age and Educational Differences of Electoral Preferences,

Chmelko, V.: „Proč je politicky výhodné dělit Ukrajinu?“, Zerkalo neděli, No24. (603), 17.6.2006

Constant, Amelie & Kahanec, Martin & Zimmermann, Klaus F, 2007. "The Russian-Ukrainian Political Divide," CEPR Discussion Papers 6085, C.E.P.R. Discussion Papers, revised

Copsey, N. : Europe and the Ukrainian Parliamentary Elections of 2006, ELECTION BRIEFING No.24, Sussex European Institute, <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/epern-eb-ukraine2006.pdf>

Copsey N., Shapovalova N.: Europe and the Ukrainian Presidential Election of 2010, European Parties Elections and Referendums Network Election Briefing No.49

Copsey N., 'Europe and the Ukrainian Presidential Election of 2004,' European Parties Elections and Referendums Network Election Briefing No 16,
http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/epern_ukraine_briefing.pdf.

Copsey, N. (2005) 'Popular Politics and the Ukrainian Presidential Election of 2004, Politics, Vol. 25, No. 2.

Cox, Kevin R.: Political Geography, Territory, State and Society, Blackwell Publishing 2002, ISBN 0-631-22679-6

Čerba, O. : přednáška KMA/DBG2,
http://gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/Geografie_voleb.pdf

Dmytrenko M.A. : Ukrajinský politický systém, vývoj v podmínkách globalizace a informační revoluce, Znanja Ukrajiny 2008, Kyjev, ISBN: 978-966-316-210-2, 544 str.

Duleba, A. Ukrajina a Slovensko (Ukraine and Slovakia), Bratislava: VEDA, Slovenska akademia vied, 2000, 402 p.

Fishel, Gene : Radicalization of Independence in Ukraine, Institute for the Study of Conflict, Ideology & Policy, Perspective, 1991, <http://www.bu.edu/iscip/vol1/Fishel.html>

Haran, Olexiy : Post-Orange Ukraine: What's Next after the Parliamentary Elections, http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?fuseaction=events.event_summary&event_id=179667

Hinich, M.J., Khmelko, V., Odershook, P.C : Spatial Analysis of Ukraine's 1998 Parliamentary Elections

<http://www.globalsecurity.org/military/world/ukraine/election-2002.htm>, autor neuveden, správce stránky Pike, John, 20.4.2008

Kiev International Institute of Sociology (KIIS), cenzus 2001
<http://www.kiis.com.ua/index.php?id=4&sp=1&lng=eng>

Kostecký, Tomáš: Geografické analýzy volebních výsledků jako součást politické geografie, disertační práce, Praha 1992, Geografický ústav

Kubát, Michal : Postkomunismus a demokracie: Politika ve středovýchodní Evropě, nakladatelství Dokořán, Praha, 2003, ISBN : 80-86569-47-

Kubová, Olga: Ústavní systém Ukrajiny, Central European Political Studies Review, 1 / IV / zima 2002 , <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=58>

Kudelia S.: Central Ukraine Sways Election for Yanukovich, 2010, <http://www.utoronto.ca/jacyk/ElectionWatch/About.html>.

Kuzio, Taras : Ukraine – State and Nation Building, Routledge, London, 1998, ISBN 0 415 17195 4

Lowell W. Barrington & Erik S. Herron, One Ukraine or Many? Regionalism in Ukraine and Its Political Consequences in : Nationalities Papers, Vol. 32, No. 1, March 2004

Marples, David : Ukraine Elections 2007 Analysis, Current Politics in Ukraine Opinion and analysis on current events in Ukraine <http://ukraineanalysis.wordpress.com/>

Muir, Richard: Modern Political Geography, The Macmillan Press LTD., London, 1975, ISBN: 333-176-936

Nohr, Trime : NORDEM REPORT 11/2006, Ukrainian Parliamentary Elections 2006, ISBN 13 : 978-82-8158-025-1, <http://www.humanrights.uio.no/forskning/publ/publikasjonsliste.html>

Office for Democratic Institutions and Human Rights : Final report on the parliamentary elections in Ukraine, 31 March 2002, http://www.osce.org/documents/odihhr/2002/05/1293_en.pdf

John O'Loughlin: The Regional Factor in Contemporary Ukrainian Politics: Scale, Place, Space or Bogus Effect? http://www.colorado.edu/ibs/pec/johno/pub/ukraine_region_all.pdf

OSCE : Widespread campaign irregularities observed in Ukrainian presidential election,
<http://www.osce.org/item/8702.html>

OSCE : Final report of the OSCE/ODIHR Election Observation Mission on the 2004
presidential elections in Ukraine,
http://www.osce.org/documents/odihr/2005/05/14224_en.pdf

OSCE : Final Report on the 26 March 2006 parliamentary elections in Ukraine
Date: 23 June 2006, http://www.osce.org/documents/odihr/2006/06/19631_en.pdf

OSCE : Final Report on the 30 September 2007 Pre-Term Parliamentary Elections in Ukraine
Date: 20 December 2007, http://www.osce.org/documents/odihr/2007/12/29054_en.pdf

Pink M.: Francouzské prezidentské volby 2007 z pohledu volební geografie
Stredoevropské politické studie roc. IX, c. 2-3, s. 162-187
Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity ISSN 1212-7817

Poberezhny, G.V : UKRAINIAN REGIONALISM ACCOMMODATED: DEFUSING
SEPARATISM VIA DECENTRALIZATION , 2006,
<http://www.utoronto.ca/jacyk/gsc2006/files/poberezhny.paper.pdf>

Resnicoff, Mark : Power Struggle Between Coalition of National Unity and Opposition,
10.7.2007, http://ukraine.suite101.com/article.cfm/ukraines_2007_political_crisis

Sherr, James : Ukraine's Parliamentary Elections: The Limits of Manipulation,
Conflict Studies Research Centre, ISBN 1-903584-79-5, 21.4.2002

Sushko, O.: The 2002 Parliamentary Elections as an Indicator of the Sociopolitical
Development of Ukraine. Demokratizatsiya, Vol. 10, 2002

Šmíd Radek : Vzájemné vztahy ukrajinského prezidenta a parlamentu, 2004,
http://www.iips.cz/upload/moderni_politika/smid.pdf

Taylor, P.J. – Johnston, R.J.: Geography of Elections, Penguin Books, London, 1979, 528s.

Ústava Ukrajiny z roku 1996, Ústava Ukrajiny se změnami z roku 2006

Volební strategie a její charakteristika, <http://policy.euweb.cz/view.php?id=49>, autor
neuvezen, 28.3.2008

Voroňanskij, A.V : Istorija Ukrajiny, Charkov : Parus, 2005, 544s., ISBN : 966-8482-03-4

Хмелько В. : ДИНАМКА РЕЙТИНГОВ И СОЦИАЛЬНЫЙ СОСТАВ ЭЛЕКТОРАТОВ
В.ЮЩЕНКО И В.ЯНУКОВИЧА В ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ КАМПАНИИ 2004 ГОДА1
<http://www.kiis.com.ua/txt/doc/16022006/КНМЕЛКО-R.pdf>

ГОРОДЯНЕНКО В.Г. : ПРОБЛЕМЫ КОНСОЛИДАЦИИ УКРАИНСКОГО
ОБЩЕСТВА НА
СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2007-02/Gorodyanenko.pdf>.

СОКИРКА Юлія : РЕГІОНАЛЬНИЙ ФАКТОР У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ
УКРАЇНИ, <http://postua.info/news.php?nid=3>

Шангіна Людмила: Півроку до виборів: вихідні позиції,
http://www.uceps.org/ukr/article.php?news_id=708

Нагорна Л.П.: Регіональна ідентичність: український контекст, НАН України, 2008, 405 str., ISBN 978-966-02-5022-2

КАРАСЕВ В.: ВЫБОРЫ>2006: ЛИНИИ И СЦЕНАРИИ РАСКОЛОВ, Національна безпека і оборона, СПЕЦИФІКА ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ НАСТРОЇВ ПІД ЧАС ВИБОРІВ 2004р, No.10/2005

Лукач У.Р.: РЕГІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ, Науково-інформаційний вісник № 2, 2010

ЯКИМЕНКО Ю.: СПЕЦИФІКА ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ НАСТРОЇВ ПІД ЧАС ВИБОРІВ 2004р. В КОНТЕКСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КАМПАНІЇ>2006, Національна безпека і оборона, СПЕЦИФІКА ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ НАСТРОЇВ ПІД ЧАС ВИБОРІВ 2004р, No.10/2005

ШИРОКОВА Є.О.: МОДЕЛІ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В ПЕРІОДИ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ, ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Черкашин К. Електоральна диференціація території України / К. Черкашин // Політичний менеджмент. – 2008. – №1. – С. 23–38.
<http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=81&c=1962>

Доповідь «Українського форуму»: Порівняльний аналіз передвиборчих програм кандидатів в Президенти, 2010,
[http://uf.org.ua/additional/3328330__Forum-analiz_programm2_\(1\).pdf](http://uf.org.ua/additional/3328330__Forum-analiz_programm2_(1).pdf)

Підсумки голосування по регіонах України. Повторне голосування з виборів Президента України 07 лютого 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>.

Всеукраїнська соціологічна служба: Ставлення населення України до актуальних соціально-політичних проблем розвитку країни, <http://www.soc.com.ua/index.php>, 2.12.2010

В. Ostatní zdroje

Electoral Geography 2.0 : <http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine>

<http://www.cvk.gov.ua>

www.kiis.com.ua

www.korrespondent.net

www.pravda.com.ua

